

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

מתוך סעודה שלישית פרשת

פקודי תשב"ז (חלקו)

דרוש נפלא

בביאור ויכוח משה ובצלאל בהקדמת המשכן או הכלים

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 94

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 072-3333419-972+)

ס"ג פקודי תשכ"ז - חלק (שבקונטרס זו) (20 מינוט) דרוקט: # → 1127.2 → 2 → 16

ס"ג פקודי תשכ"ז - די גאנצע תורה (64 מינוט) דרוקט: # → 1127 → 2 → 16

זייער קלאר

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

הרבני החסיד המפורסם במצוות ובמעשים טובים, היה מעשרה הראשונים בביהמ"ד, והלך בכל יום לקבץ צדקה עבור עניים

מוה"ר אברהם אבא בן הרה"ח ר' ישראל ארי' ז"ל גאלדבערגער

תלמיד מרן רביה"ק זי"ע בעיר קראלי יע"א

נפטר ז' אדר א' תשנ"ה

•

קושיזות ודיוקים בפרשת פקודי

כו

קושיא יט

ברש"י [מהגמרא ברכות]: שמושה צוה לעשות הכלים תחלה, ובצלאל טען כלים שאני עושה להיכן אכניסם, ושבונוגה שבעולם לעשות בית ואחר כך כלים, והסכים לו משה ואמר לו בצל קל היית, או כי כך צוה לי המקום לעשות המשכן תחלה

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן הַמֵּשְׁכֵּן הַעֲדַת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה וּגְו'.

וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר [לְמִטֵּה יְהוּדָה] עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

זאגט רש"י^א, נישט נאָר אַז ער האָט [שהשיג בצלאל לעשות אשר צוה אותו "משה"], ס'שטייט נישט [אז] ער האָט געטון וואָס "משה" האָט געהייסן, נאָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. [כין] אפילו וואָס משה האָט אים "נישט" געזאָגט, [און אפילו וואָס] משה האָט אים געזאָגט פאַרקערט, האָט ער אויך געטון אזוי ווי השי"ת האָט געזאָגט.

[ווייל] משה האָט אים געהייסן מאַכן 'פריער' די כלים, האָט ער [בצלאל] געפרעגט אַ קשיא, וואָס הייסט איך וועל מאַכן קודם די כלים, בנוהג שבעולם [אז] מ'בויעט קודם אַ "שטוב", [א] בית, און נאָכדעם די כלים. [אויב] מ'מאַכט כלים איידער אַ שטוב, [אס כן] להיכן אכניסם.

האָט ער [משה] אים געענטפערט, ביסט גערעכט, בַּצֵּל קַל הָיִיתָ.

[עד כאן דברי רש"י].

כז

[ומקור דברי רש"י הוא מדברי הגמרא ברכות (נה.)], אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, בַּצִּלְאֵל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עָשָׂה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך ואמר לו עָשָׂה ארון וכלים ומשכן, אמר לו, משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא עָשָׂה משכן ארון וכלים. אמר לו שמא בַּצֵּל קַל הָיִיתָ וידעת?^ב

לב

הקדמה לקושיא כב - כה

לאָמיר זען. די גאַנצע מימרא [שברש"י ובגמרא בדרשת הפסוק] וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, די גאַנצע מימרא איז דאָךְ הַפֶּלֶא וְפֶלֶא.

^א ברש"י ז"ל: וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי וּגְו' עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. "אשר צוה אותו משה" אין כתיב כאן, אלא "כל אשר צוה ה' את משה", אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני. כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה "כלים" ואחר כך "משכן", אמר לו בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו, אמר לו כך שמעתי מפי הקב"ה. אמר לו משה בַּצֵּל קַל הָיִיתָ, כי בוודאי כך צוה לי הקב"ה. וכן עשה המשכן תחלה, ואחר כך עשה כלים.

^ב ומקור הלימוד שהביא רש"י מן דיוק הכתוב אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, הוא בירושלמי פאה (פ"א ה"א, דף ג.): רבי תנחומא בשם רב הונא, וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, אותו משה אין כתיב כאן, אלא אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, אפילו דברים שלא שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמה שנאמר למשה מסני.

לג

קושיא כב

בתוספות הקשו היכן מצינו שהקב"ה צוה המשכן תחלה, והלא בפרשת תרומה נאמרו הכלים תחלה. ותיצרו דבפרשת תשא נאמר המשכן תחלה. וכן הוא גם בפרשת ויקהל

קודם וואָס מ'פרעגט, תוספות¹ פרעגט די קשיא, אין פסוק אין פרשת תרומה שטייט דאָך [עס] טאַקע פריער, שטייט דאָך פריער די "כלים" [שהם הארון השלחן והמנורה, ואח"כ "המשכן" שהם היריעות והקרשים. ואם כן] וואָס הייסט [מה שאמרו בגמרא כן] השי"ת האָט געזאָגט קודם "משכן", ס'שטייט דאָך בפירוש אַזוי [לעשות קודם "הכלים"]. ענטפערט תוספות, ווייל ווייטער אין פרשת כי תשא (לא, ז-ט) דאָרט שטייט שוין פריער דאָס "משכן", [עד כאן].

אין [פרשת] ויקהל (לה, יא-טז) אריך, שטייט שוין פריער דאָס "משכן". [ולכן] האָט ער געדאַרפט אַזוי צו זאָגן [לעשות המשכן תחלה], און משה רבינו האָט געזאָגט פאַרקערט [לעשות הכלים תחלה], האָט ער [בצלאל] אים געפרעגט [בנוהג שבעולם לעשות בית תחלה], האָט ער געענטפערט בַּצֵּל קַל הֵייתָ.

לד

וצריך להבין למה באמת נאמרו בפרשת תרומה הכלים תחלה

איז אַ הפלא ופלא [כל ענין מימרא זר].

(כב) קודם, ממה נפשך, פאַרוואָס טאַקע האָט הקדוש ברוך הוא 'קודם' [בפרשת תרומה] געזאָגט קודם די כלים, פאַרוואָס טאַקע, אַז ס'ברוין אַזוי צו זיין [לעשות המשכן תחלה, כמו שאמר הקב"ה בפרשת תשא ופרשת ויקהל, אם כן למה אמר בפרשת תרומה הכלים תחלה]. אין [פרשת] תרומה האָט דעך דאָך דער בורא כל עולמים 'אַזוי' געזאָגט [לעשות הכלים תחלה, והרי לא יתכן שינוי רצון לפניו יתברך, ואיך שייך שאמר פעם כך ופעם כך (מדברי יואל כאן, ובדברי רבינו להלן אות עג)].

לה

קושיא כג

גם קשה למה שינה משה בציווי לבצלאל, ממה שנצטווה לבסוף מהקב"ה בפרשת תשא ויקהל, לעשות המשכן תחלה (כג) און ווידעראום אַז דער בורא כל עולמים האָט אים דערנאָך [בפרשת תשא ופרשת ויקהל] געזאָגט 'אַזוי' [המשכן תחילה], פאַרוואָס האָט משה רבינו געזאָגט פאַרקערט [הכלים תחלה], פאַרוואָס האָט משה רבינו מהפך געווען, [ובשביל זה] האָט ער געדאַרפט האָבן ער [בצלאל] זאָל אים מפלפל זיין.

לו

קושיא כד

גם קשה אם משה צוה לבצלאל לעשות הכלים תחלה, איך בא לחלוק על זה "בסברא", ולא עוד אלא שגם הצדק היה אתו (כד) און דערנאָך, ממה נפשך, אַז ער האָט אים אַזוי געזאָגט בשם פון הקדוש ברוך הוא, אַז משה רבינו האָט אים אַזוי געזאָגט, ווי האָט ער [בצלאל] עפעס כח געהאַט מפלפל צו זיין 'מן הסברא', שכן עושים [בנוהג שבעולם], מ'קאָן [עפעס] מפלפל זיין?, ס'איז [ווי] אַ "גזירת הכתוב" [אם הציווי הוא לעשות כלים תחילה]. [ולא עוד] און ער האָט גאָר איינגעטראָפן [אל האמת עד שהורה לו משה].

¹ בתוספות (ברכות נה.) על הגמרא שאמר הקב"ה לך אמור לבצלאל עשה משכן ארון וכלים, כתבו וז"ל: ואם תאמר היכא אשכחן שצוה הקב"ה לעשות משכן תחלה, הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה. ויש לומר, דבפרשת כי תשא (לא, ז) כתיב את אהל מועד ואת הארון לעדת.

הָאֵט עַר ווידער געוואוסט 'בנבואה' צי 'ברוח הקודש'?, נו הָאֵט עַר דאָך אים נישט געדאַרפט פרעגן [פון] בננה שבעולם, פרעגט מען פשוט אַז דער "רוח הקודש" זאָגט אַזוי.

לז

קושיא כה

גם אינו מובן טענת בצלאל מן "הנחה שבעולם", והלא בנין המשכן היה הכל נסים ובהוראת נבואה מן השמים, ואיך נוגע לזה מנהגו של עולם

כה) דערנאָך וואָס איז דאָס לשון "בננה שבעולם", ס'איז עפעס געווען [בנין המשכן] לויטן מנהג העולם?, אַלעס איז דאָך געווען נסי נסים, יעדעס פיצל איז דאָך געווען נסי נסים, וויאָזוי מ'האָט געמאַכט דאָס משכן, און [ירדה שם] די השראת השכינה. יעדע זאָך, יעדעס פיצל [הראו למשה מן השמים, וכדכתיב] (תרומה כה, מ) וְרָאָה וְעָשָׂה בְּתִבְיֹתָם אֲשֶׁר אֶתָּה מְרַאֶה בָּהֶּר, מ'האָט אים געוויזן [אלעס] "מן השמים". נואם [ן] וואָס פרעגט ער עפעס אַ קשיא פון "מנהג העולם", בננה שבעולם?.

האָט ער עפעס לויטן 'מנהג' האָט ער געמאַכט דאָס משכן?. מ'האָט זיך עפעס נאָכגעפרעגט דעם 'מנהג העולם' וויאָזוי מ'זאָל מאַכן?.

ס'איז [דאָך] געווען בנבואה יעדע תנועה, הכל בכתב מיד ה' עָלִי הַשְׁכִּיל האָט שלמה המלך געזאָגט (דברי הימים א' כה, יט).

[ווי] דער מדרש זאָגט, אפילו דעם בית המקדש האָט מען געוויזן 'שוין' [למשה רבינו] אויפן באַרג סיני וויאָזוי מ'זאָל עס מאַכן 'שפעטער', האָט מען שוין געזאָגט בנבואה יעדע תנועה, און מ'קאָן נישט מַשְׁנֶה זיין.

[ואם כן מה טען בצלאל ממנהג העולם], אויפן משכן קאָן מען עפעס פרעגן קשיות פון "מנהג העולם"?, אויף אַזאַ מין זאָך?.

לח

קושיא כו

עוד קשה דבכל המדרשים מבואר להפוך דברי משה ובצלאל, דמשה אמר לעשות המשכן ואח"כ הארון, ובצלאל טען שאין כבודה של תורה בכך, להניחה בלא ארון עד שיעשו היריעות והקרחים

כו) נאָך איז דאָ אַ פלא, אין אַלע מדרשים⁷ שטייט פונקט פאַרקערט [באופן הוויכוח שבין משה ובצלאל].

[דלהמדרשים נמצא דכך נדרש הלימוד מפסוק ובצלאל] עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' [ולא אשר צוה "משה", אַז] "משה רבינו" האָט אים געזאָגט [לעשות] קודם משכן, און "ער" [בצלאל] האָט געזאָגט ס'איז נישט קיין כבוד ה' אַז מיט [עשיית] דעם "ארון" [שבו מונח] די

⁷ במדרש שמואל (פרשה טו, והובא בילקוט שמעוני דברי הימים רמז תתפ"א): וְעָתָה הִתְיַצְבוּ וְאֶשְׁפָּטָה אֹתְכֶם וגו' (שמואל א' יב, יז). רבי בשם רבי שמואל בר יצחק, "מגילת בית המקדש" שמסר הקב"ה למשה בעמידה, הדא היא דכתיב (ואתחנן ה, כח) וְאֶתָּה פֹה עִמָּד עִמָּדִי, עִמָּד מֹשֶׁה וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ בְּעִמְדָּה, קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ (וילך לא, יד). עִמָּד יְהוֹשֻׁעַ וּמִסֵּרָה לְזִקְנִים בְּעִמְדָּה, וְיֶאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל שְׂכֵטֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכֵמָה וְהִתְיַצְבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹקִים (יהושע כד, א). עִמָּדוֹ זִקְנִים וּמִסֵּרָה לְנִבְיָאִים בְּעִמְדָּה, וְעָתָה הִתְיַצְבוּ וגו'. עִמָּדוֹ נְבִיאִים וּמִסֵּרוֹ לְדוֹד בְּעִמְדָּה, לִית לִיה קָרִיָּה. עִמָּד דּוֹד וּמִסֵּרָה לְשִׁלְמָה בְּעִמְדָּה, וְאֶתָּה ה' חֲנֻנִי וְהִקְיֵמְנִי וְאֶשְׁלֶמְהָ לָּהֶם (תהלים מא, יא). - הכל בכתב, מלמד שניתנה במסורת. מיד ה' עלי השכיל, מלמד שנתנה לדרש. רבי מנחם בשם ר' מנא, ברוח הקודש נאמרה. וְתִבְנִית כָּל אֲשֶׁר הָיָה כְרוֹת עִמּוֹ (דברי הימים שם, יב).

⁸ בתנחומא (ויקהל סימן ו), ובמדרש רבה (שם ב, והובא לקמן בסמוך), ובילקוט (סוף ויקהל, רמז תיד).

"תורה" זאל מען וואַרטן ביז צום סוף [לאחר עשיית המשכן שהם היריעות והקשרים, אלא] 'קודם' זאל מען מאַכן דעם ארון און 'דערנאָך' דאָס משכן.

דער מדרש רבה זאָגט נאָך [לעיל] אזוי אין פרשת ויקהל', [על הפסוק] וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֹן, איבעראַל שטייט [רק] וַיַּעַשׂ און ס'איז נישט געמאָלדן בצלאל, נאָר "ויעש", ס'שטייט נישט ווער, און ביים "ארון" שטייט וַיַּעַשׂ "בצלאל", פאַרוואָס, ווייל אויף דעם ארון האָט ער 'אויפגעטון', האָט ער אויפגעטון 'נייעס' [=חידושים], מ'האָט אים געזאָגט פריער [לעשות המשכן תחילה] און ער האָט געפרעגט אַ קשיא [הלא אין כבודה של תורה בכך להמתין בינתיים בלא ארון] און ער האָט אים געזאָגט פונקט פאַרקערט, [לעשות] דעם ארון קודם, און משה רבינו האָט אים נאָכגעגעבן. [ולפיכך זכה שיקרא על שמו].

לט

ממילא [נמצא כי] די זעלבע וואָס שטייט אין די גמרא (ברכות, המובא באות כז), [שמשה צוה לעשות כלים ואח"כ המשכן], שטייט דאָרטן [במדרש] פונקט פאַרקערט [שמשה צוה לעשות משכן ואח"כ הארון].

מ

וביפה תואר וזית רענן כתבו מהמדרש חולק על הגמרא באופן הויכות, אבל קשה לומר דכל המדרשים יחלוקו על הגמרא דער יפה תואר זאָגט, ער [בעל המדרש] קריגט מיט די גמרא, ער 'קריגט'. [ווייל] פונקט פאַרקערט שטייט אין די גמרא. און דער זית רענן אויפן ילקוט (ויקהל רמז תיד) [וואָס] ברענגט אויך דעם מדרש, זאָגט צו דער זית רענן (אות יד) אויף דעם, וזהו נגד הגמרא.

[ווייל] אין די גמרא שטייט פאַרקערט, 'ער' [משה] האָט אים געהייסן מאַכן קודם די "כלים" און 'ער' [בצלאל] האָט געוואָלט, 'ער' האָט גע'טענה'ט [אז] מ'מוז מאַכן דאָס "משכן" פריער. און דאָ [בהמדרש] זאָגט ער פאַרקערט, מ'האָט געהייסן מאַכן קודם דאָס "משכן", און ער [בצלאל] האָט גע'טענה'ט אז מ'ברויך קודם [מאָכן] דעם ארון, פונקט דער היפוך.

[ולכן כתבו היפה תואר והזית רענן, אז] ס'איז אַ פלוגתא.

מא

[אָבער] די גאַנצע מעשה איז אַ פלא, [צו] מאַכן אַ פלוגתא פון אַלע מדרשים מיט די גמרא. [ועל כן נראה לי לבאר באופן שאין כאן פלוגתא, אלא כל דברי חכמים קיימים].

¹ בשמות רבה (ג, ב): אתה מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה המשכן, בא ואמר בצלאל, אמר לו מהו המשכן הזה, אמר לו שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה, אמר לו בצלאל והיכן התורה נתונה, אמר לו משאנו עושים את המשכן אנו עושין הארון, אמר לו, רבינו משה אין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושין הארון ואחר כך המשכן, לפיכך זכה שיקרא על שמו, שנאמר וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֹן.

² ז"ל היפה תואר: הך אגדתא 'פליגא' אברייתא דלקמן (שמו"ר ג, ד) דשנו בתחלה עשה את הקשרים ואח"כ עשה את הארון, גם בפרק הרואה (ברכות נה). אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן בצלאל על שם חכמתו נקרא וכו'. ואף על פי שהיה אפשר לדחוק ולומר דלרבי שמואל בר נחמני נמי הארון 'עשה' תחלה, ולא הקדים ה' המשכן אלא 'במאמר', שראוי שיקדם הכולל אל הפרטים בהודעה, ומשה הפך הדברים כדי שלא יטעה בצלאל 'לעשות' המשכן תחלה, ותפס עליו (משה) [בצלאל] שאף על פי שכן ראוי לעשות מכל מקום היה לו להקדים המשכן 'במאמר'. מכל מקום כיון דאשכחן ברייתא דלקמן דקאמר בהדיא שבתחלה עשה המשכן ואח"כ הארון, אין להוציא דברי רשב"ג מפשוטן.

מב

הוספת תוקף וביאור על קושיא בו

לבאר דכל ויכוח זה הוא רק "קבלה" שקיבלו חכמים מסיני, ואם כן קשה לומר שיחלוקו במציאות בדבר המקובל מפי משה (עד אחר אות נב)

און דער אמת, דאָס איז דאָך נישט געדרינגען פונעם פסוק [לא כדברי רש"י והגמרא, ולא כדברי המדרש].

אף לפי הדיוק שבפסוק מפסוק אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, עדיין לא מבואר בפסוק מה אמר משה ומה אמר בצלאל
א [אז מ'קוקט אין די פסוקים זעט מען נישט גאָרנישט [מה אמר משה ומה אמר בצלאל], ס'שטייט ערגעץ 'וואָס' ער האָט אים געזאָגט?]. (ראה המשך נקודה זו באות מה)

מג

וגם עצם הדיוק אינו דיוק גמור, דמצינו לשונות כאלו כמה פעמים,
ואף בפרשת פקודי עצמו נאמר כן על כל פרט של בנין המשכן, ושם אין יכולין לדרוש כן
[ב] [וכן] אפילו דער "דייק" [ממה שנאמר בלשון] עֲשֵׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, ווייל ס'שטייט נישט "אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה", [דמזה דייק רש"י (והוא מהירושלמי) שהיה איזה שינוי בין דברי משה ומעשה בצלאל], איז לכאורה אויך נישט קיין דיוק [גמור].
וואָרן ס'שטייט דאָך עטליכע מאל אין 'די' פרשה (פקודי), אויף 'אידן' אויך, והנה עשו ככל אשר צוה ה' את משה", אין די סדרה ביי עטליכע זאכן שטייט אַלץ [כאשר צוה ה' את משה]^ט, און ביי 'אידן' איז דאָך שוין נישטאָ דער טעם, זיי האָבן דאָך שוין נישט גע'טענה'ט [למשה], ס'איז נישט געווען קיין 'וויכוחים', און ס'שטייט 'דאָך' אשר צוה ה' [ולא כתיב אשר צוה משה].
(ההמשך לקמן אות מז)

מד

ביאור לדרבינו, על מה שנאמר "אשר צוה ה' את משה"

מה שנאמר כן בכל בפרט, הכוונה שעשו כל דבר על כוונת המצווה ב"ה, ולא על פי דעתנו
פאָרוואָס [טאָקע, שטייט אשר צוה ה']. קאָן זיין, ווייל אַז מ'טוט על כוונת הַמְצִיָּה איז עס העכער, [ולזה אמר הכתוב] זיי האָבן געטון מיט 'דער' כוונה [כאשר צוה ה'], אַזוי ווי השם יתברך [האָט געהייסן, ועל דעתו יתברך]^א.

מה

וכמבאר בימשח משה, דהמקיים מצוה על כוונת המצווה, הוא גדול וחשוב יותר ממי שמכוון כל הכוונות שנתגלו לצדיקים
[ווי] דער ישמח משה זאָגט [לבאר אומרם] גדול הַמְצִיָּה ועושה [ממי שאינו מְצִיָּה ועושה] [קידושין לא.], ווייל יעדע כוונה [של נברא יש לו סוף, אפילו וואָס] ס'איז דאָ כוונות וואָס מ'האָט נאָר מגלה געווען פאַר משה רבינו', נאָר כוונת הַמְצִיָּה [יתברך] איז דאָך [עד אין סוף, כדכתיב] הַחֶקֶר אֱלֹהִים תִּמְצָא (איוב יא, ז), [וממילא] אַז מ'טוט [א מְצִיָּה אַלץ] אַ

^ח כדכתיב בפרשתן (לט, לב מב מג): וְתָכֵל כָּל עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֱהִל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ וגו'. כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אֶת כָּל הָעֲבֹדָה. וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וַהֲנִיחָה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כִּן עָשׂוּ וַיִּכְרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה.

^ט כדכתיב עוד בפרשתן בהפסוקים (לט, א ז כא כו כט לא), ומיירי גם כן ממה שעשה בצלאל, או מה שעשו בצלאל ואהליאב והחכמי לב, ולא דרשו שם כלום. - [ויש בפרשתן עוד פסוקים (מ, טז יט כא כג כה כז כט לב) אבל משה אין ראיה, כי מיירי ממה שעשה משה רבינו עצמו, וא"כ לא שייך לכתוב כאשר צוה משה, רק כאשר צוה ה'].
^א ובוראי שלא שינו ישראל מציווי משה רבינו ע"ה כלום. (דברי יואל).

^א וכן מפרש באגרא דכלה (בפרשתן) וז"ל: כאשר צוה ה' את משה. בכל מלאכה ומלאכה נאמר כאשר צוה ה' את משה, להורות שחששו פן יחסרו איהו כוונה ויחוד הנצרך לכל מלאכה ומלאכה, אמרו בכל מלאכה כאשר צוה ה' את משה, שעושים על דעת המצווה, וכבר כתבנו מזה כמה פעמים (עיין שם בסוף פרשת לך, ובפרשת בא, ועוד).

מִצְוָה ועושה טוט מען על כוונת המִצְוָה, דאָס איז דאָס גרעסטע, די גרעסטע 'כוונה' איז [לעשות המצוה] על פְּנֵי הַמִּצְוָה, אַזוי זאָגט דער ישמח משה, - נתגלה לו בחלום ברענגט ער [שדוקא כוונה זו גורם עיקר התיקון] -, אין פרשת ויצא²⁷.

מו

איבערדעם קאָן זיין [גם בפסוק ובצִלָּל עֲשֵׂה, כי] איבערדעם שטייט כל אשר צוה ה'.

מז

המשך ההוספה על קושיא בו

יהיה איך שיהיה, מאיזה טעם שיהיה, אָבער ס'שטייט כסדר [בלשונות הפסוק] ביי 'אידין' אויך אַזוי [בלשון פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה'], און ס'איז נישטאָ [דאָרט] 'דער' טעם [שכתב רש"י כאן. ונמצא שבאמת אין ראייה מכרחת מהפסוק לדרוש כאן כלום, ועצם הדיוק אינו דיוק גמור (וכדלעיל אות מג)].

זעט עפעס אויס [שאין עיקרו נדרש מהפסוק, אלא שהוא "קבלה" ביד החכמים איש מפי איש, וכדלהלן (אות מט)].

מח

און דער אמת איז אַזוי, וואָרן אפילו ווען ס'איז יאָ געדרינגען פון דעם [לשון] "אשר צוה ה'" [שבצלאל לא עשה כמו שאמר משה, ונימא שהוא דיוק גמור], אָבער ס'איז דאָך נישט געדרינגען "וואָס" [היה השינוי בדברי משה ובצלאל], פון וואָנעט ווייסט מען אַז 'דאָס' איז געווען [השינוי שבדבריהם], מיט כלים און מיטן משכן, [און] וואָס 'ער' האָט גע'טענה'ט און וואָס 'ער' האָט געענטפערט, [וואָס] ער האָט געזאָגט פאַרקערט. [ועל כרחק שלמור זה מן הכתוב אשר צוה ה'] איז דאָך עס נאָר, דאָס איז דאָך אַלעס נאָר [דברין] "קבלה" [שקבלו חכמים בעל פה שכן היה המעשה בדברי משה ובצלאל].

מט

ועל כרחק שכל ענין הויכוח שביניהם הוא דבר המקובל לחכמים בעל פה איש מפי איש, ודיוק הדרש הוא רק בדרך אסמכתא מוז איך זאָגן, אַז [חכז"ל] זיי זענען "מקובל" [געווען, שהיה ויכוח בין משה ובצלאל]. אַזוי איז דאָך רוב [דרשות], אַלע דרשות זענען דאָך מקובל געווען חכמינו ז"ל [אופן המעשה או המצוה איש מפי איש בעל פה, אלא שאסמכוהו אקרא]²⁸. זיי זענען מקובל געווען, און מ'האָט עס "מסמיך" געווען אויפן פסוק [באיזה דיוק].

²⁷ בישמח משה שם (בפסוק וידר יעקב נדר): והנה כבר ביארתי הטעם על אמרם גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, דהנה בכל מצוה יש כוונות ידועים ליחידי סגולה בכל דור, ויותר מזה אשר לא נודעו רק לרבי שמעון בן יוחאי וחביריו, ויותר מזה אשר המה לא נודעו רק למשה בחירי ה', ויותר עוד מהמה אשר עקבותיהם לא נודעו עוד לשום נבדא, רק הַמִּצְוָה יתברך יודע מקומה. והנה העושה כאשר צוה הוא יתברך, אם כן מתקן בשורשו אף מה שנעלם מכל נבדא, והיינו אשר קדשנו "במצוותיו", והבן. אבל אם אינו עושה רק על פי שִׁכְל, אם כן הרי אינו יכול לתקן יותר ממה שהשכל מגיע. ועוד דכל דבר חוזר לשורשו, אם כן אם שורשו מן השכל, הרי אינו עולה יותר גבוה מן השכל, מה שאין כן אם שורשו מצויי ית"ש. והיינו גדול המצווה ועושה, שגדול יותר, ומגיע יותר, והבן כי הוא נפלא בס"ד.

ובהג"ה שם כתב הייטב לב וז"ל, אמר המסדר, הנה מקום אתי להעתיק כאן מה שמצאתי בכתב יד קדשו של אדוני אבי זקני מורי ורבי המחבר וצוק"ל הַנְּאֻת לענין זה, וז"ל [הישמח משה, ממה שרשם לעצמו]: - ביום ב' דר"ח אדר תקנ"ל פ"ק נדרמתי על הספרים, ונתגלה לי שדוקא 'הכוונה' לפי מה שצוה הבורא גורם 'התיקון', כיון שעושה רק לקיים ציווי הבורא ית"ש, הרי הוא עושה להשלים רצונו יתברך שמו, ואם כן נעשה התיקונים כפי הרצון, מה שאין כן כשמחכין לעשות תיקונים, אם כן לא נתקן רק כפי כונתו, וגם אולי אינו כדאי וראוי שיעשה על ידו, מה שאין כן אם נעשה על ידי הקב"ה, הבן.

ג

גם י"ל כדונת דיוק הדרש, הוא לבאר שאין הכתוב סותר הקבלה.

אבל לא שהוציאו אותו מדיוק לשון הכתוב, אלא הוא קבלה ביד החכמים

אָדער [אָפ"ל בכונת דרשת דיוק זה, כי] ער מיינט פאַרקערט, ווען ס'העט געשטאַנען
אשר צוה משה העט עס געווען [משמעות הכתוב, ווי] אַ היפוך [מן קבלתם], אַז ער האָט
נאָר געטון וואָס 'משה רבינו' האָט געהייסן. [ולכן כתב רש"י] אַז ס'שטייט אָבער אָפּר
צוה ה', ממילא קאָן מען שוין פאַרשטיין [ולרמוז בהכתוב] די "קבלה". [והכוונה כי] אַז
נישט העט 'שווער' געווען די קבלה".

נא

וכיון שעיקר הענין הוא "קבלה" ביד החכמים שכן היה המעשה, א"כ קשה לומר שיהיו הקבלות חולקות זו על זו

אָבער דאָס איז אַמאָל [=בכל אופן] אַ "קבלה", פון דעם איז נישטאָ וואָס צו רעדן.
ממילא אַז דאָס איז אַ "קבלה" [בידי חכמינו ז"ל, אי [=הן] דעם פון די גמרא איז
דעם פונעם מדרש, נו וויאזוי איז עפעס דאָס, די "קבלות" זענען מחולק געווען?]

י" בפירוש המשניות להרמב"ם (בהקדמה לסדר זרעים) כתב בתוך הדברים: וזה עיקר יש לך לעמוד על סודו, והוא
שהפירושים "המקובלים" מפי משה, אין מחלוקת בהם בשום פנים, שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת
נפלה בזמן מן הזמנים מימות משה ועד רב אשי, בין החכמים, כדי שיאמר אחד המוציא עין חבריו יוציאו את
עינו, שנאמר (דברים יט, כא) [ולא תחוס עינך נפש בנפש] עין בעין, ויאמר השני אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא
מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב (ויקרא כג, מ) פרי עץ הדר, כדי שיאמר אחד שהוא "אתרוג", ויאמר
אחד שהוא "חבושים" או "רמונים", או זולתו. ולא מצאנו גם כן מחלוקת בעץ עבת, שהוא הדס. ולא מצאנו
מחלוקת בדברי הכתוב (דברים כה, יב) וקצתה את כפה, שהוא כופר. ולא במה שאמר הכתוב (ויקרא כא, ט) וכת
איש כהן פי תחל לזנות וגו' פאש תשפר, שזו הגזירה אין לנו לגזור אותה אלא אם תהיה אשת איש עכ"פ. וכן
גזירת הכתוב (דברים כב) בנערה אשר לא נמצאו לה בתולים שישקלוה, לא שמענו חולק בה ממש ועד עתה על
מי שאמר שזהו לא יהיה אלא אם היתה אשת איש והעידו עדים עליה שאחר הקידושים זינתה בעדים והתראה.
וכיוצא בזה 'בכלל המצות' אין מחלוקת בהן, שכולן פירושים מקובלים מפי משה. ועליהם ועל דומיהם אמרו
כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני.

אבל אע"פ שהן מקובלין ואין מחלוקת בהם, מחכמת התורה הנתונה לנו נוכל להוציא ממנה אלו
הפירושים בדרך מדרגי הסברות והאסמכתות והראיות והרמזים המצויים במקרא. וכשתראה אותם בתלמוד
מעיינים וחולקין זה על זה במערכת העיון, ומביאין ראיות על אחד מאלו הפירושים והדומה להן, כגון מה
שאמרו (סוכה לה.) במאמר הכתוב פרי עץ הדר, ואולי יהיה רמונים או חבושים או זולתם, עד שהביאו ראיה עליו
ממה שנאמר פרי עץ הדר, ואמרו עץ שטעם עצו ופריו שוה, ואמר אחר פרי הדר באילנו משנה לַשָּׁנָה, ואמר
אחר פרי הדר על כל מים, אלו הראיות לא הביאו מפני שנשתבש עליהם הענין עד שנודע להם מהראיות האלה.
אבל ראינו ללא ספק מיהושע עד עתה "שהאתרוג" היו לוקחים עם הלולב בכל שנה, ואין בו מחלוקת, אבל
חקרו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש המקובל וכו'.

וזה ענין מה שאמרו כללותיה ופרטותיה, רצו לומר, הענינים שנוכל להוציאם בכלל ופרט ובשאר י"ג
מדות, והם מקובלים מפי משה מסיני, וכולם אע"פ שהם מקובלים מפי משה, לא נאמר בהם הלכה למשה
מסיני, שאין לומר פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני, או חובל בחברו משלם ממון הלכה למשה
מסיני, שכבר נתברר לנו שאלו הפירושים כולם מפי משה ויש להם רמזים במקרא, או יוציאו אותם בדרך מדרגי
הסברא, כמו שאמרנו. ועל כן כל דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו, ואי אפשר להוציאו בדרך מדרגי
הסברא, עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני.

ובשביל זה כשאמרנו "שיעורין" הלכה למשה מסיני, הקשו עלינו (ברכות מ.) ואמרו מפני מה אתם אומרים
שהם הלכה למשה מסיני, והנה שיעורין רמזו עליהם בפסוק, באמרו אָרַךְ חָשָׁה וּשְׁעָרָה (דברים ח, ח), תהיה
התשובה שהיא הלכה למשה מסיני, ואין לשיעורין עיקר להוציא אותם ממנו בדרך סברא, ואין להם רמז בכל
התורה, אבל נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק "לסימן", כדי שיהא נודע ונוכר, ואינו מענין הכתוב. וזה ענין מה
שאמרנו, קרא אסמכתא בעלמא, בכל מקום שזכרוהו.

י" וז"ל בדברי יואל: ואפשר כדונת רש"י ז"ל דאילו היה כתיב ויעש בצלאל כאשר צוה אותו משה, היה נשמע
מהפסוק דלא שינה בצלאל ממה שאמר לו משה כלום, והיה משמעות הפסוק היפך קבלת חז"ל, אבל עכשיו
דכתיב כאשר צוה ה' את משה, הרי משמעות הפסוק מתאמת לקבלת חז"ל ששינה בצלאל ממה שאמר לו
משה, אבל אופן הצינוי על כרחך אנו צריכם לקבלת חז"ל בזה, כי אינו מבואר ולא נשמע
מהפסוק מידי וכו'.

דער איז אזוי מקובל געווען און זיי זענען אזוי [מקובל געווען]?, אז ס'איז א "קבלה" מוז דאך עס זיין אמת ויצוב [שתי הקבלות]^{טו}.

דאס איז דאך דער כלל, א "קבלה" – ווי דער רבינו יונה זאגט^{טז} – איז נאָר וואָס ס'איז מקובל איש מפי איש ביז משה רבינו, אזוי שטייט דאך אין רמב"ם^{טז}. זיי זענען מקובל געווען די אלע זאכן.

נו וויאזוי איז דאָס עפעס, אין די גמרא איז מען 'אזוי' מקובל געווען נובמדרש קיבלו להיפוך, מ'מוז דאך האָבן עפעס אַ פשט.

ממילא איך וויל מיך גאָרנישט זיך באַגענוגען מיט דעם – [ווי] זיי זאָגן טאַקע אלע מפרשים אזוי (כדלעיל אות מ) – אז דאָס איז אַ 'פלוגתא', [אַבער] ס'איז שווער זיך צו רעכענען אויף דעם, זיך צו פאַרלאָזן אויף דעם.

נב

ולכן נראה לפרש הענין באופן שלא יסתרו דברי הגמרא והמדרשים

נאָר דאָכט זיך מיר, דאָכט זיך מיר דברים ברורים אַז ס'איז נישט קיין שום פלוגתא [בין הגמרא והמדרשים], נאָר דאָס גאַנצע ענין קען מען פאַרענטפערן, די אלע קשיות. [וכדיבואר לקמן בהדרוש (וע"ע באות עב)].

נג

[קושיא כז – מתוך הדרוש]

כז) וגם קשה לכאורה להבין מהו סברת בצלאל לדברי המדרש, שמען כי אין כבוד של תורה בכך לעשות הארון במאוחר. והלא הסברא הוא אדרבה דאם רוצין לכבד התורה צריכין להבין לה תחלה מקום ובית הראוי היכן להכניסה, וכסברא שהזכירו בגמרא].

(הקושיא בדברי רבינו באות סג)

נד

[קושיא כח – מתוך הדרוש]

כח) וגם מה שלבסוף אמר משה בצלאל בַּצֵּל-קֵל הִייתָ, יש להבין למה אמר דוקא בלשון זה. עד שמצינו שבשביל זה אמרו בגמרא (ברכות שם) כי "בצלאל" על שם חכמתו נקרא, שעל זה אמר לו משה "בצל קל" היית.

(הביאור בדברי רבינו באות צה)

^{טו} כי לומר שיש פלוגתא בין "הקבלות" הוא כמו לומר שיש פלוגתא "במצאות", שזה דוחק גדול לפרש כן (ע"פ דברי רבינו במקומות אחרים). וכדברי הרמב"ם הנ"ל שלא מצאנו מחלוקות בהקבלה רק האין סמכוהו אקרא. ואין זה דומה לסתם פלוגתות שפליגי במשמעות הדרשות והמימרות ולא בהקבלה..

^{טז} בפירוש רבינו יונה על מסכת אבות (א, א): משה קבל תורה מסיני. בין תורה שבכתב בין תורה שבעל פה, שהתורה בפירושה ניתנה, שבלא כן אי אפשר לעמוד בה, שהרי כתוב (קדושים יט, יג) לא תגזל, וכל [מסכת] גזיקין בכלל אותו הלאו, והן 'מן התורה', על פי קבלת משה רבינו בסיני, ואפילו לא נכתבו. ועוד כתיב (דברים יז, ח) בֵּין יָדָם בֵּין יָדֶיךָ וּבֵין יָדֶיךָ לְיָדֶיךָ, וכמה מראות דמים, וכמה דינים מתחלפין, ומראות נגעים כמה וכמה הידועים אלינו על פי הקבלה, ואם אינם מפורשין, כי לא ניתנו ליכתב, וזה הוא שנאמר (תשא לו, כז) כִּי "עַל פִּי" הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בָּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית. "ברית" זו תורה שבעל פה, ללמדך שהתורה שבעל פה לא ניתנה ליכתב. וכתיב (משפטים כד, יב) וְאֶתְּנָהּ לְךָ אֶת לַחַת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, "תורה" זו תורה שבכתב, "והמצוה" זו תורה שבעל פה. נמצאת אומר, כל המצות שנתנו למשה בסיני, בפירושן נתנו. "והכתוב" הוא שקורא תורה שבכתב, "והפירוש" הוא תורה שנקרא תורה שבעל פה.

ומשה למד מפי הגבורה ומסרה ליהושע וכו', ואנשי כנסת הגדולה מסרוה לחכמי דורם, והחכמים לבניהם אחריהם בכל דור דור, והיתה הקבלה מחכם לחכם, עד שנתקצבו כל חכמי ישראל ונזרקה עצה מפי כולם להכתב תורה שבעל פה, וכתבו וסתמו התלמוד, ואחרי כן לא נוסף בו דבר ולא נגרע ממנו. גם הדור ההוא מסרוה לגאונים, והיתה הקבלה מגאון לגאון, רב מפי רב, עד היום הזה.

"מובא דבריו לעיל בהערה יג.

ישוב הקושיות בפרשת פקודי

הקדמה לישוב קושיא בו
(עד אחר אות סח)

וועל מיר צוקומען צום ענין.

'קודם' וועל איך זאָגן בקיצור וואָס ס'דאַכט זיך מיר [בישוב קושיא בו, לבאר] אַז דאָס איז נישט קיין פלוגתא [בין הגמרא והמדרשים].
נאָר צו מבאר צו זיין דאָס ענין און די "לשונות" אין די גמרא, וועל איך זאָגן 'שפעטער' (באות צה-ק), [בביאור הלשונות] אין די גמרא און אין מדרש.
אַבער קודם דאָס "ענין" אַליין פאַר זיך, דאַכט זיך מיר איז נישט קיין "סתירה" [בין הגמרא והמדרשים].

סג

סכרת בצלאל הנוכר בגמרא, דכלים שאני עושה להיכן אכנסים, זה מוכן שפיר

לאָמיר זען.

[דעס וואָס] די גמרא זאָגט, דעם יסוד וואָס ער האָט גע'טענה'ט - בצלאל - וויאָזוי קען מען מאַכן קודם כלים און דערנאָך [דעם] משכן, [שהרי] אַז כ'וועל מאַכן קודם די כלים וואו וועל איך זיי אַריינגעבן, דאָס איז אַ "סברא" [המוכנת שפיר].

[קושיא בו]

אבל סכרת בצלאל הנוכר במדרשים, שאמר שאין זה מן הכבוד לעשות המשכן תחלה, זה צריך ביאור.
כי הסברא הוא אדרבה כהגמרא דיש לשאול להיכן יכנסים

[אולם] לכאורה דער מדרש [בענין טענת בצלאל], איז [דאָך] פשוט אויך נישט קיין 'סברא' אויכעט.

ער זאָגט [בצלאל בטענתו לפי המדרש, אַז] ס'איז נישט קיין כבוד פאַר'ן ארון אַז איך מאַך אים שפעטער, [והלא 'הסברא' הוא] אדרבה, אַז איך וויל אים מכבד זיין, ברויך איך אים מכין זיין אַ מקום [ובית] וואו איך זאָל אים אַריינשטעלן, [נאָך] פון 'פריער', [וכטענה הנוכר בגמרא]. וואָס איז די 'סברא' [שנוכר בהמדרש לעשות הארון תחלה].

סד

[הקדמה לישוב קושיא בו]

מבואר בגמרא דהארון בנס היה עומד, ואינו תופס מקומו לזמנא ממדת הקרקע שתחתיה

נאָר דאַכט זיך מיר אַזוי, די שאלה [הנוכר 'בגמרא'] וואָס בצלאל האָט געפרעגט "וואו וועל איך אַריינטון די כלים", איז 'אין פלוג' [=לפום ריהטא] אַ שאלה [נכונה].
[ומכל מקום לגבי "הארון" לא יתכן טענה זו, שהרי] "ארון" שטייט דאָך אַרויס אין די גמרא" - מקום "ארון" אינו מן המדה - איז נישט געשטאַנען [בהמקום, לתפוס מדה

י" בגמרא מגילה (דף י:) : ואמר רבי לוי, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה [פירש"י: אינו אווזו למעט מדה קרקע לכל צדידיו כלום, כדקתני יש לו עשר אמות לכל רוח]. תניא נמי הכי, ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח [באמצע בית קדש הקדשים היה יושב, ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד, וכל הבית אינו אלא עשרים על עשרים, נמצא שאינו ממעט כלום], וכתוב [בבית המקדש שעשה שלמה המלך] (מלכים א' ו, כ) [לפני הַדְּבִיר עֲשָׂרִים אָמָה אָרְךָ] [פירש"י: לפני הדביר. חלל בית קדש הקדשים שהוא לפני מן הדביר, היא המחיצה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים], וכתוב [שם פסוק כד] כנף הכרוב האחד עשר אמות וכנף הכרוב האחד עשר אמות, ארון גופיה היכא הוה קאי, אלא לאו שמע מינה בנס היה עומד. - וע"ע בגמרא יומא (כא.) ובבא בתרא (צט.) וברש"י שם.

מקומו], ס'הָאָט נישט געהאָט קיין "פּלאַץ", סיי ווי סיי [=בכל אופן, אפילו לאחר שכבר הוכנס להמשכן].

די גמרא מאַכט דעם חשבון [לויט] וויפיל אמות ס'איז געוועזן ביז צו דער וואַנט, [און] ווי גרויס דאָס היכל איז געוועזן, און וויפיל ס'איז געוועזן פונעם ארון ביז צו די וואַנט, און די בדים, ער רעכנט אויס [בגמרא החשבון מהכתובים, ונמצא לפי זה] איז בשום אופן נישט געבליבן קיין פּלאַץ פאַר'ן ארון. [לויט] ווי די 'גרייס' [=גרויסקייט] פונעם ארון ווי ס'איז געוועזן לויטן חשבון, [נמצא כן] בשום אופן האָט ער נישט געהאָט [פאַרנומען] קיין "פּלאַץ", זאָגט רש"י, [שכתב 'אינו אוחד למעט מדת קרקע לכל צדדיו כלום'].

[ועל זה אמרו בגמרא כן] **בנס היו עומדים**^ט. ס'הָאָט נישט געהאָט קיין 'פּלאַץ', אינו מן המדה. דאָס איז געשטאַנען בנס.

סה

גם אמרו כי הארון נושא את עצמו

ווידעראום שטייט אין די גמרא², ארון נושא את נושאי, קל וחומר שהוא נושא את עצמו. דער ארון טראָגט זיך אַליין.

סו

ואם כן אצל הארון לא שייך ענין עשיית בית ומקום, כי אינו צריך למקום כלל, ואפילו כשנשאורו בכחף היה באמת הארון נושא את עצמו

[ונמצא כן] דער "ארון", ער שטייט בנס, און ער ברויך נישט קיין "פּלאַץ", [און ער איז אפילו] נושא את נושאי.

[און און] ער קאָן שטיין "באוויר", [איז דען] עפעס אַ חילוק [ביי] אַ נס צי שטייט ער אַזויפיל איילן?, ער קאָן שטיין אפילו למעלה מיו"ד, ס'הָאָט גאַרנישט קיין שייכות [עם ענין המקום שמתחתיו].

אַזוי ווי [שמצינו ווען] מ'הָאָט אַרויפגעברענגט משה רבינו אין מצרים [באוויר למעלה מעשרה טפחים], האָט עס שוין געהייסן "חוץ לעיר" [כי לא היה לו שייכות עם המקום שמתחתיו]^{כא}.

^ט בגמרא מגילה אמרו כן על הארון כדלעיל, וע"כ נאמר שם בלשון יחיד "בנס היה עומד". ורבינו תפס כאן לשון הגמרא ביומא ובבא בתרא שם, שנקטו כן על "הכרובים" שבארון, וע"כ נאמר שם בלשון רבים "בנס היו עומדין".

² בגמרא סוטה (לה): כיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן, חזרו מים למקומן, שנאמר (יהושע ד, יח) וַיְהִי בַעֲלוֹת הַכְּהֲנִים נִשְׁאִי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רִגְלֵי הַכְּהֲנִים אֶל הַתְּרֵבָה וַיִּשְׁבוּ מִן הַיַּרְדֵּן לְמִקְוֵם וַיֵּלְכוּ כְּתָמּוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו. נמצא ארון ונושאי וכהנים מצד אחד, וישראל מצד אחד, נושא ארון את נושאי וועבר, שנאמר (שם פסוק יד) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹד וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וַהֲכֹהֲנִים לִפְנֵי הָעָם. ועל דבר זה נענש עוזא, שנאמר (דברי הימים א' יג, ט) וַיָּבֹאוּ עַד גֵּרֶן כִּידָן וַיִּשְׁלַח עֲזָא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאֲרוֹן, אמר לו הקדוש ברוך הוא, עוזא, נושאי נושא, עצמו לא כל שכן. ויחזר אף ה' בְּעֵזָה וַיִּכְּחוּ שָׁם עַל הַשְּׁלוּגוֹ' (שמואל ב' י, ז).

^{כא} דהנה רש"י ז"ל כתב בפרשת וארא (ט, ט) על הפסוק כִּצְאֵתִי אֶת הָעִיר אֶפְרַיִם אֶת כָּפִי אֶל ה', אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מליאה גלולים ע"כ. ובפרשת בא (יא, ד) עה"פ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כְּחֶצֶת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, פירש"י ז"ל, בעמדו לפני פרעה נאמר לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף לראות פניו. והקשה שם הרא"ם ז"ל, ואם תאמר והא אפילו תפילה קלה לא התפלל משה בתוך העיר כל שכן דיבור חמור, ואיך נתייחד הדיבור למשה בעמדו לפני פרעה, ותיירץ דמשום כבוד משה וכו' קפץ הקב"ה ודיבר עם משה בפלטין של פרעה וכו', או שהגביהו משם יו"ד טפחים ודיבר עמו, כמו שאמרו ז"ל בסוכה מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, עיי"ש דיליף מיניה בגמרא דלמעלה מעשרה מיפסקא רשותא. (מתוך דברי יואל בהעלותך, עמוד רפה).

[כמו כן] דער ארון איז געשטאנען אין "דער לופט", פאַרפאַלן, סיי ווי סיי [אפילו כשהיה בתוך המשכן או בית המקדש, ולכן אינו צריך להמקום].
[אפילו] ווען "בפֿתֿחָ" מ'האַט אים געטראָגן [כדכתיב בֿפֿתֿחָ יִשָּׂאוּ (נשא ז, ט), אף על פי כן בהארון] מ'האַט אים נישט געדאַרפֿט [באמת טראָגן], ער איז געוועזן נושא את נושאו [וכ"ש שנשא את עצמו].

סז

ולכן בימי דוד כשנשאורו בעגלות, נענשו בפרץ עזא, כי פגעו בזה בכבוד הארון
דאָס איז דאָך געווען דער חטא ביי דוד המלך'ן דאָרטן ביי עֶזָא^{כז}, ווייל ער האָט געטראָגן. [והטעם שנענש, ווייל] ער האָט געדאַרפֿט צו וויסן זאָגט דאָך די גמרא^{כח}, אַז ס'איז אַ קל וחומר [אם נושא את נושאו, כל שכן שנושא את עצמו].

סח

[התחלת ישוב קושיא כז - למה בארון לא שייך סברת הגמרא]
ונמצא דלפי זה על "הארון" לא שייך השאלה של בצלאל הנוכח בגמרא, כלים שאני עושה להיכן אכניסם
איז דאָך ממילא אויפן "ארון" איז נישטאָ די שאלה [של סברת בצלאל בדברי הגמרא "להיכן אכניסנו", ווייל] וואָס הייסט "וואו כ'וועל אים [אריין]-טון"? , וואָרן [הלא אפילו] אַז איך האָב שוין [יא] געמאַכט דאָס משכן שטייט ער אויך נישט [דאָרט], האָט ער אויך נישט קיין "פלאַץ", דער ארון שטייט אין די לופט.
אַ זאך וואָס ס'קאָן שטיין אין די לופט, אַ זאך וואָס ס'איז געווען די בחינה דערפון אַז ס'איז געשטאנען אין די לופט, קאָן איך נישט פרעגן וואו איך וועל עס [אחיך] טון. וואָס הייסט "וואו איך וועל עס טון", אַ דאגה וואו דער ארון וועט שטיין?, ס'טראָגט זיך אַליין!, נושא את עצמו! ס'איז אַליין פאַר זיך אַ "פלאַץ".
די קשיא [להיכן אכניסם] איז נישטאָ [אצל הארון].

סט

ישוב קושיא כז

טענת בצלאל שבגמרא מיירי בשאר כלים, ומענת בצלאל שבמדרש שייך רק בהארון
ממילא איז דאָס נישט קיין סתירה.

^{כז} מבואר בשמואל א' מפרק ד והלאה, כי בימי שמואל הנביא היה ארון הברית בקדשי קדשים שבמשכן שילה, ובעת המלחמה הגדולה שהיה אז עם הפלשתים, לקחו ישראל את ארון הברית מהמשכן למקום המלחמה כדי שבכוחו יתגברו (אבל היה בזה כמה חטאים, ולא שאלו על זה רשות משמואל הנביא, ולא בארים ותומים), ובאותו המלחמה נהרגו שני בני עלי, ונשבה ארון הקודש בידי הפלשתים. ואח"כ בכל מקום שהפלשתים החזיקו את ארון ה' היה שם מהומת מות, עד שנפל עליהם פחד גדול, והחזירוהו לישראל בעגלה עם פרות שהלכו מעצמן. ובני ישראל העלו את הארון לקרית יערים אל בית אביננדב, ושמה היה שנים רבות.
ובשמואל ב' פרק ו מבואר איך ששלח דוד המלך להביא את ארון ה' לירושלים, וצוה ליקחו בעגלה חדשה, ובני אביננדב עָזָא וְאֶחָיו לקחו עֶגְלָה תְּדֵשָׁה וישאורו מבית אביננדב, וַיָּבִאוּ עַד גֵּרָן כְּנָן וַיִּשְׁלַח עֶזָא [אחיו] אֶל אֲרֹן הָאֱלֹקִים וַיֹּאחֲזוּ בוֹ כִּי שָׁמָּה הֶבְרָתוֹ, וַיִּחַר אֵף ה' בְּעֶזְרָה וַיִּכְהוּ שָׁם הָאֱלֹקִים עַל הַשָּׁל וַיָּמָת שָׁם. פִּירְשׁוֹ, עַל הַשָּׁל, עַל הַשְּׂגָה, שהיה לו לדרוש קל וחומר, נושאו נשא בירדן, הוא עצמו לא כל שכן.
ובגמרא סוטה (לה:): דרש רבא, מפני מה נענש דוד [שנפרץ פרץ בעזא], מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר (תהלים קיט, נד) זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֲקִיקָה בְּבֵית מִגְדֹּרִי, אמר לו הקדוש ברוך הוא, דברי תורה שכתוב בהן (משלי כג, ה) הִתְעִיף עֵינָיִךְ בּוֹ וַאֲנִינּוּ, אתה קורא אותן זְמִירוֹת, הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב וַיִּבְנוּ קֶהֱתָ לֹא נִתָּן כִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ [עֲלֶהָ בִּפְתֵי יִשָּׂאוּ] וגו' ואיהו אתייה בעגלתא.
^{כח} במס' סוטה (דף לה., ומובא לעיל בהערה כ).

דעס וואָס די גמרא זאָגט [בטענות וסברת בצלאל, שאמר להיכן אכניסם], פרעגט די גמרא סתם אויף אַלע כלים, ער [משה רבינו] האָט דאָך געהייסן מאַכן אַלע כלים [תחילה], די גמרא זאָגט סתם, "כלים" [שאני עושה להיכן אכניסם], וויפיל כלים ס'איז געווען [חוץ מהארון, על זה] האָט ער [בצלאל] געפרעגט אַ קשיא, אַלע [אנדערע] כלים זענען דאָך נישט געווען ביי דער בחינה פון 'נושא את נושאי', [שהרי] נאָר אויפן "ארון" שטייט דאָך דאָס.

און דעס [הסברא וטענה של בצלאל] וואָס דער מדרש זאָגט, דאָס איז דירעקט שטייט נאָר אויפן "ארון"^{כז}, [שעל הארון טען בצלאל] ס'איז נישט קיין כבוד התורה [להשהות התורה בלא ארון עד שיעשו היריעות והקרשים, והמדרש דורש שם הפסוק] וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֹן, [דבא לפרש] וואָס איז דער וַיַּעַשׂ "בְּצִלְאֵל", 'ער' האָט געמאַכט, לעולם אין דעם ליגט דאָך נאָכנישט דעס [=שבוז לא נכלל שאר הכלים], ס'שטייט וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֹן, [וועל זה אמרו במדרש כין] אויפן "ארון" האָט ער געפרעגט די קשיא [שאין כבודה בכך], אויפן ארון איז נישטאָ די קשיא [שבגמרא להיכן אכניסם]. איבערדעם איז נישט קיין כבוד [התורה בכך, כסברת המדרש].

ע

[המשך ישוב קושיא כז - למה בארון שייך כבוד המדרש]

כיון שאין צורך להארוך בענין "המקום", יש פגיעה בכבוד הארון אם מכניסין לו מקום תחילה, כי בזה מראין כאילו צריך למקום, וכשם שהיה פגיעה בימי דוד בשלקחיהו בעגלות

ממילא ס'איז פונקט אַזוי ווי ס'איז אַ חטא געווען [בימי דוד] אַז מ'האָט פוגע געווען אין כבוד הארון [במה שלקחיהו בעגלות, ווייל] דעס ברויך נישט קיין פלאַך, ס'ברויך נישט קיין "עגלות" [ונכמו שמצינו במשא בני קהת שלא ניתן להם עגלות יען כי עבודת הקודש עליהם ובכתף ישאו (כדיבואר עוד להלן)], ממילא האָט מען ממעט געווען בכבודו [כשרצו לשאת הארון בעגלות], וואָרן לפי כבודו [של הארון] ברויך ער גאָרנישט, קאָן מען אים טראָגן בַּכֶּתֶף יִשְׂאוּ, [ווייל] ס'איז נושא את נושאי.

[כמו כן] איז עס אַ פגיעה בכבוד פונעם ארון אַז מ'ווייזט אַז איך מוז מאַכן "פלאַך" פאַר'ן ארון [להכין לו בית טרם שעושין אותו, שהרי] דער ארון איז [אין] די בחינה [אַז] ער איז העכער פון דעם [אַז] מ'זאָל אים דאַרפן מאַכן אַ "פלאַך", דאָס האָט 'אַליין' אַ פלאַך, ס'מאַכט זיך אַליין פלאַך, ס'קאָן שטיין אין די לופט וואו אימער, נושא את עצמו, [וממילא] אַז איך זוך פאַר אים אַ פלאַך איז עס אַ פגיעה בכבוד.

עא

ונמצא שמענת בצלאל "להיכן אכניסם" שהיא צורקת בשאר כלים, טענה זו עצמה הוא אצל "הארון" כפגיעה בכבוד התורה [ונמצא כין] די זעלבע טענה וואָס ער האָט געהאַט אויף "אַלע כלים" אַז מ'זאָל זיי יאָ מאַכן אַ פלאַך, מ'זאָל קודם מאַכן [המשכן ואחר כך הכלים], די זעלבע טענה ביים "ארון" איז ווידעראום אַ פגיעה [בכבוד התורה] אַז מ'מאַכט אים אַ "פלאַך" [טרם שעושין הארון].

^{כז} וז"ל דעת זקנים לבעלי התוספות (ויקהל לו, א): ואין אתה מוצא שמו של בצלאל על שום כלי מכל כלי המשכן אלא על הארון, לפי ששם של בצלאל מורה על שום 'צל קל' והוא נוטריקון של 'בצלאל' וגם זהו שאמרו חז"ל שמדעתו היה 'סדר' העשיה, אמר לו משה בצל קל היית.

עב

המשך ישוב קושיא בו

ולפי זה אין סתירה בין הגמרא והמדרש, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי

איבערדעם זענען די ביידע [סברות] אמת ויציב, ס'איז קיין שום סתירה נישט.
חכמינו ז"ל אין די גמרא שמועסט פון אלע כלים^{כז}, און דער מדרש שמועסט
נאָר פונעם ארון.

[ולפי זה אתי שפיר כן] איך בין נישט מחוייב צו זאָגן [על המדרש] אַז ער 'קריגט' אויף
די גמרא (כדברי היפה תואר), אַז ס'איז 'כנגד' [הגמרא] (כלשון הזית רענן). [אלא אדרבה] דאָס איז
איין זאָך, ס'איז אַ "קבלה" אמיתיית [דברי שניהם], ס'איז ביידע אינאיינעם, איז דאָס
'אלעס' אַ קבלה אמיתיית, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. (ראה עוד להלן מן אות צט)

עג

הקדמה לשוב קושיא כב-כה

מדרוש שאמרת בפרשת נשא

(עד אחר אות פג)

נאָר מ'זאָל צוקומען צום גאנצן ענין, מבאר זיין דאָס גאנצע ענין פון די מימרא
פון די גמרא, מיט די ענינים וואָס משה רבינו האָט געזאָגט 'אָזוי' [ובצלאל אמר באופן
אחר], און דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט איין מאל 'אָזוי' און איין מאל 'אָזוי'
(קושיא כב-כד).

משה רבינו לא רצה מתחילה לקבל העגלות מן הנשיאים, עד שאמר לו הקב"ה קח מאתם

וועל איך מקדים זיין, [וואָס] איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט לאַנג^{כז}, [אויף דעם וואָס]
ס'שטייט ביי די "עגלות" [בפרשת נשא] [ז, ד-ה] אַז משה רבינו האָט נישט געוואָלט
צונעמען, [ביין] דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט, ויאמר ה' אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר,
קח מאתם והיו לעבד את עבד אהל מועד, דער בורא כל עולמים האָט אים געהייסן
נעמען, [וואמר לו] 'והיו' לעבד את עבד אהל מועד.

[קושיא א - בפרשת נשא]

למה מתחלה לא רצה משה ליקח העגלות מהנשיאים

[א] [ווראוי להבין מה טעם שלא רצה משה רבינו לקבל מהם, עד שנאמרה לו מפי הגבורה "קח
מאתם". (דברי יואל)].

עד

קושיא ב - בפרשת נשא

אומרו "לאמר" בכאן אינו מובן, דהלא לא נצטוו משה לאמר לאחרים רק ליקח העגלות בעצמו

[גם קשה דלכאורה] וואָס איז דער "לאמר", מ'האָט דאָך 'אים' [למשה] געהייסן
נעמען [את העגלות בעצמו מיד הנשיאים וליתן אותם ללוים, ולא על ידי אחרים, ואם כן פאָר] וועם
זאָל מען זאָגן'.

^{כז} ומה שיוקשה עוד לפי דרכינו, בדגמרא ברכות הנ"ל איתא שאמר בצלאל למשה רבינו, שמא כך אמר לך
הקב"ה עשה לי "ארון" וכלים ומשכן וכו', הרי ששאל בצלאל גם על הקדמת הארון, זה יבואר בע"ה להלן
(באות קג). אולם לא מצינו מבורר "בטענתו" רק להקדים את 'הכלים' סתם, וכמו שאמר "כלים" שאני עושה
להיכן אכניסם, ולא נמצא בדבריו שום סברא וטענה מספקת על הקדמת הארון, כי טענה זו לא תתכן לגבי
הארון שאין לו צורך להכנת מקום וכמו שביארנו, ועל כרחך שהיתה כל טענתו רק על שאר הכלים. (דברי יואל).

^{כז} ביום שב"ק נשא תרצ"ו, וס"ג נשא תשי"ג, וע"ז ליל שב"ק נשא תשט"ז (בחידידו תורה תשט"ז עמוד תקמב). ועיין
באורך בדברי יואל נשא (עמוד רה-רח).

אלא שקושיא זו כבר הקשה המדרש, ומתרג' דאמר לו הקב"ה צא ואמור להם "דברי כבושים ודברי נחמות"

[נאָר] דער מדרש שטעלט זיך אויף דעם [על אומרו "לאמר"], [און] אויף 'איין פלאץ' ^{כז} זאָגט ער "לאמר" דברי תוכחה [ודברי נחמות], און אויף איין פלאץ ^{כח} זאָגט ער "לאמר" דברי נחמות [ושבח, ולא הזכיר דברי תוכחה].

אבל יש להבין מה שייך לכאן דברים של "תוכחה" ושל "נחמה"

[ב] [וגם זה יש להבין] וואָסערע 'נחמות' מיט 'תוכחה' [הוצרך לומר להם בכאן], מ'האָט אים [דאָ נאָר] געהייסן נעמען די 'וועגן' [=עגלות, וועגענער], וואָס איז דאָס אַ תוכחה [או נחמה].

עה

הקדמה לשוב קושיא ב - בפרשת נשא

(עד אחר אות פב)

במדרש דשבט יששכר נתנו העצה לגרם עגלות למשכן, והכתוב משבחן על זה שהם "יודעי בינה לעתים"

נאָר וואָס'זשע דען, דער אמת איז אזוי.

דער מדרש זאָגט ^{כט}, ווער האָט געגעבן די עצה מ'זאָל געבן עגלות?, יששכר. [שבט] יששכר האָט געזאָגט מ'זאָל ברענגען עגלות, [כי אמר] מ'וועט דארפן טראָגן [המשכן ממקום למקום], וכי המשכן באויר הוא פורח?, דאָס משכן פליהט אין אויר?, מוז מען האָבן "עגלות". [ושאר השבטים הסכימו לזה] זיי האָבן געזאָגט ס'איז גערעכט. זאָגט ער [במדרש], זה שאמר [הכתוב] (דברי הימים א' יב, לג) ומבני יששכר יודעי בינה "לעתים" [לדעת מה יעשה ישראל וגו' וכל אחיהם על פיהם], זיי ווייסן "עתים". אזוי שטייט אין מדרש.

עו

קושיא ג - בפרשת נשא

יש להבין למה שיבחו אותם על זה בתואר יודעי בינה לעתים, וכי מה בינה יתירה הוצרכו לזה, ומדוע בינה "לעתים" דייקא [ג] [והקשיתי על זה, כי] לכאורה האָט ער [נאָר] געפרעגט אַ [פשוט'ע] קשיא, מ'ברויך עגלות, [ווייל] וכי באויר הוא פורח?, [ואיך חזינו מזה שהם יודעי "בינה", דלכאורה לפי הנראה היתה עצת יששכר סברא פשוטה ואין צריך לזה בינה יתירה. וכן צריך ביאור מדוע שיבחו על זה בבינה "לעתים" דייקא, וכי מה היה צורך לעצתם בידעת העתים. (דברי יואל)].

^{כז} במדרש רבה (נשא יב, יח): באו [הנשיאים עם העגלות] ועמדו לפני המשכן, ולא קבל מהם, עד שנאמרה לו מפי הגבורה קח מאתם. הדא הוא דכתיב ויאמר ה' אל משה לאמר קח מאתם וגו'. מהו "לאמר". תני רב הושעיא, אמר לו הקב"ה, משה צא ואמור להם דברי 'כבושים' ודברי נחמות.

^{כח} בפסיקתא דרב כהנא (א, ח) ובילקוט שמעוני (נשא רמז תשיג): מהו "לאמר". תני רבי אושעיא, אמר לו למשה צא ואמור להם דברי 'שבח' ודברי נחמות.

^{כט} בשיר השירים רבה (טו, טז) וכ"ה בפסיקתא דר"כ (א, ח): ומי נתן להם את העצה, אמר רבי סימון שבטו של יששכר. אמר להם, המשכן הזה שאתם עושים פורח הוא באויר?, עשו לו "עגלות" כדי שיהא נטען בהם. הוא שהכתוב משבח שבט יששכר שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וכו'. - באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע שמה תמות אחת מן הפרות וישבר אחד מן הגלגלים ונמצא קרבנן של נשיאים פסול ונמצאת עבודת המשכן בטלה, מיד ויאמר ה' אל משה לאמר קח מאתם והיו לעבוד וגו', "והיו", נתן להם "הויה" שיהו חיות וקיימות בעולם לעולמי עולמים וכו'.

[וברש"י (נשא ז, יט) כתב וז"ל: וביסודו (פ' במדרשו) של ר' משה הדרשן מצאתי, אמר רבי פנחס בן יאיר נתנאל בן צורע (נשיא יששכר) השיאן עצה זו].

עז

הקדמה ליישוב קושיא ג - בפרשת נשא

(עד אחר אות פא)

רק הארון נשא את עצמו, ולא המשכן ושאר כליו

דער אמת, מילא איך האָב שוין געזאָגט פריער (באות סט-עא) אַז [בלויז] דער "ארון" איז געווען [בבחינת] נושא את נושאו, עפעס אנדערש [מהמשכן וכליו] נישט. [וממילא] האָט מען געמוזט טראָגן [המשכן על העגלות].

עח

אבל מצינו דבשעת בנין המשכן הוקם מאליו ע"י משה,

ונמצא דאז שפיר היה גם כל המשכן בבחינת פורח באויר ונושא את עצמו

אַבער ביי משה רבינו'ן שטייט דאָך (בפרשתן מ, יח) וַיָּקָם [מִשֶּׁה] אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיֹּאזִי הָאֵט עַר אויפגעשטעלט דאָס משכן, וַיֹּאזִי קֶאֱמָן מִזֶּן אויפשטעלן דאָס משכן, זאָגט רש"י [בשם התנחומא] הוקם מאליו, ס'האָט זיך אַליין אויפגעשטעלט. [נו] אַז ס'שטעלט זיך אַליין אויף, קען זיך דאָך עס אַליין הייבן, אַז ס'קען זיך אַליין הייבן, קען דאָך עס זיין פורח באויר אויך [אף בכל המשכן]^א.

עט

וכן מצינו דמשנבנה מקדש ראשון נגנו כל המשכן מאליו, ולעתיד יחזור ויתגלה מאליו

[ויעוד מצינו] ס'שטייט אַז ס'איז נגנו געוואָרן זאָגט דאָך די גמרא^ב (סוטה ט), אַלע זאָכן פון משה רבינו'ן, דער משכן מיט די קָרָסִיו קָרָשִׁיו, אַלעס איז נגנו געוואָרן, ס'איז באַהאַלטן געוואָרן. און ס'וועט אַפִּיר קומען [לעתיד לבא]^ג. [ולכאורה] וַיֹּאזִי איז עס נגנו געוואָרן, ווער האָט עס גנו געווען? [און] וַיֹּאזִי וועט עס אַפִּיר קומען? [אלא מאי כי מאליו נגנו ומאליו יתגלה, ווייל] ס'קען יאָ [זיין בבחינה גבוה זו של נושא את עצמו, גם כל המשכן].

^א ברש"י (בפרשת לט, לג): וַיִּבְנוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן [אַל מִשֶּׁה] וגו'. שלא היו יכולי להקימו. ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נוקף רקם מאליו, וזהו שנאמר (מ, יז) הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן, הוֹקֵם מֵאֲלִיּוֹ. מדרש רבי תנחומא (בפרשתן, סימן יא).

^ב וכל זה היה בהמשכן 'בכח', ומשה רבינו בגודל קדושתו המשיך עליה בחינת קדושה זו 'בפועל' בשעת בנין המשכן, שהוקם מאליו ונישא מאליו בדרך נס, ע"י כח קדושתו של משה שהמשיך אליה בחינה ההוא, וכמ"ש בתנחומא הוקם מאליו, ומי העמידו, משה, שנאמר ויקם משה את המשכן. ור"ל שמשנה רבינו ע"ה המשיך אליו בחינת הקדושה ההיא שיוקם מאליו. אבל כל ישראל והלויים לא יכלו להמשיך אליה בחינת הקדושה ההיא, ולכן לא היה כח בשום אדם לזקפן. ועל כן הוצרכו הלויים נושאי המשכן לנשאו בעגלות, שלא היה בכוחם להמשיך אליה בחינת הקדושה ההיא להיות נושא את עצמו, אלא הארון לבדו היה לו תמיד בחינת קדושה זו להיות עומד בנס ונושא את עצמו. וכל זה היה ע"י כח התורה שבארון וע"י שבצאלל המשיך אליה בחינת קדושה זו כדלהלן. (דברי יואל).

^ג בגמרא סוטה (ט): דרש ר' חנינא בר פפא, מאי דכתיב (תהלים לג, א) רָנְנוּ צְדִיקִים בַּה' לִישְׁרֵים נֶאֱוָה תְהִלָּה, אל תקרי נֶאֱוָה תְהִלָּה אלא נוה תהלה [פירש"י]: על עסקי נוה בתים שבנו, יהללהו, זה משה ודוד, שלא שלטו שונאיהם במעשיהם. דוד, דכתיב (איכה ב, ט) טָכְנוּ כְּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ. משה, דאמר מר משנבנה מקדש ראשון, 'נגנו' אהל מועד קרשיו קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו. היכא, אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל.

^ד כמבואר בגמרא יומא (עב): אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב (תרומה כו, טו) עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים וכו', שמה תאמר אבד סבון ובטל סכרין [פירש"י: שמה תאמר משנגנו אבד סבון, שלא ישובו עוד. ובטל סכרין, מה שאנו סוכין וצופין להן], תלמוד לומר עֲמֻדִים, שעומדין לעולם ולעולמים. (דברי יואל).

פ

אלא שלפי מצב הדור לא היה ראוי לקדושה גדולה כזה בכל הזמנים, רק הארון לבדו

נאָר ס'איז נישט געווען גענוג די קדושה געווען [להיות כן תמיד בכל המשכן], נאָר ביים "אָרון" [היה כן תמיד].

ביים ארון איז 'געבליבן' די קדושה [גבוה שנכנס בו בשעת בנין המשכן, להיות נושא את עצמו ועומד בנס, דער] ארון אליין האָט נאָך געהאַט אַזאַ קדושה [בכל הזמנים].

פא

אבל עכ"פּ היה המשכן בכחה להיות כן, רק שהבינו בני יששכר כי אין הזמן ראוי לכך

[אָבער] לעולם העט אַלעס אַזוי גיווען געווען [שהיה ראוי כל המשכן וכליו להיות תמיד בבחינת נושא את עצמו].

[אלא שלאחר חטא העגל, לפי מצב של אותו הדור, השיגו שבט יששכר ע"י חכמת התורה אשר בהם, שעדיין לא הגיעו אל התיקון השלם שהיה המשכן פורח באויר ונושא את עצמו. (דברי יואל)].

פב

ישוב קושיא ג - בפרשת נשא

ולזה משבחם הכתוב כי הם יודעי בינה "לעיתים" לדעת מה יעשה ישראל, כי הם הבינו מצב העת שאין הדור ראוי לכך איבערדעם האָט [שבט] יששכר געזאָגט [שעדיין צריכין להביא "עגלות" למשכן, ועל שם זה משבחן הכתוב כי הם] יודעי בינה "לעיתים" [לדעת מה יעשה יִשְׂרָאֵל], ער האָט געזען אַז ס'איז נישט "די צייט" [לפי מצב הדור]^ל.

לעתיד ווען ס'וועט זיין די קדושה בשלימות, דאָס חטא העגל וועט זיין פאַרראַכטן אינגאַנצן, אַז ס'וועט זיין דער עולם התיקון, [אַז יהיה המדריגה כן] די אַלע דברים שבקדושה וועט זיין [בבחינת] חֵי נושא את עצמו^ל, [ווייל עס] וועט האָבן אין זיך אַ "חיות".

ער [יששכר] האָט געזאָגט, ס'איז נישט "די צייט", מ'מוז [דערווייל] האָבן "עגלות".

פג

ישוב קושיא ב - בפרשת נשא

ולזה אמר הכתוב "לאמר" דברי תוכחה ונחמה, כי היה בזה דברי תוכחה על שאינם ראויים לקדושה זאת, אבל היה בזה גם דברי נחמה כי לעתיד יהיה ראויים לזה, וכמו שנרמז בפסוק "וְהָיָה" [לעבד אֶת עֲבֹדַת אֱהֱל מוֹעֵד, שְׁנִיתָן לָהֶם הָיְהָ וְקִיּוֹם לְעוֹלָמִים]

איבערדעם פאַרשטייט מען דעם "לאמר" [וכפירוש המדרש שהם תוכחות ודברי נחמות]. דאָס איז דברי "תוכחות", [כי אמר להם משה בזה] ס'איז אַזאַ מצב אַז מ'מוז נאָך האָבן עגלות, עטץ קאָנט נאָכנישט אַראָפּברענגען אַזאַ קדושה.

און ווידעראום איז עס דברי "נחמות", ס'איז געווען נחמות [במה שאמר להם משה] אַז ס'וועט האָבן אַ "הויה" [וחיות] אויף לעתיד, [וכדכתיב] "וְהָיָה" [לעבד אֶת עֲבֹדַת אֱהֱל מוֹעֵד]^ל. אַמאָל וועט עס [נאָך] אַפִּיר קומען, ס'וועט אַמאָל [נאָך] האָבן "די" קדושה.

^ל והם היה בהם בינה לדעת 'העיתים' ומצב הדור. וזה שסיים הכתוב לְדַעַת מַה יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, דכפי מדריגת ישראל באותו הזמן יעצו אותם לנדר עגלות למשכן. (דברי יואל).

^ל מליצה לעניינו מלשון הגמרא (שבת קמא): לענין הוצאה בשבת, דהוציא אדם חי פטור לרבי נתן דאמר חי נושא את עצמו. ועל פי בחינה זו אומר רבינו כאן לענין הארון והמשכן, שהם נושאים את עצמן מחמת גודל 'החיות' דקדושה שבהם.

^ל וכמבואר במדרש רבה (נשא יב, יח): והיה משה מתיירא ואומר, תאמר שמה אחת מן העגלות נשברה או אחד מן השוורים מת ונמצא קרבן של נשיאים פסול, אמר לו הקב"ה "וְהָיָה" [לעבד אֶת עֲבֹדַת אֱהֱל מוֹעֵד, נִתַּן לָהֶם "הויה" שיהיו קיימים לעולם. - עד היכן היו קיימים, ר' יודא בשם ר' יוחנן בר ר' נחמן ור' חוניא בשם בר קפרא

ס'איז נישט אויף אייביג [בחינה זו שצריכין לעגלות], אַזוי ווי איך וועל שפעטער שוין זאָגן (באות צ-צא) [אז] דאָס איז מעלין בקודש ולא מורידין [ועל כן מכיון שמתחלה כבר היה ראוי לבחינה הגבוהה, על כרחך שתחזור מעלה זו לעתיד לבא]. ס'איז נישט אויף אייביג [הבחינה של עכשיו, וזה היה הנחמה שלהם].

פד

[ישוב קושיא א - בפרשת נשא]

ובזה מוכן מה שמתחלה לא רצה משה לקבל העגלות, כי היה משתוקק שכבר יהיה עולם התיקון בימיו ולא יצטרכו אז לעגלות כלל [וכן אתי שפיר מה שמתחילה לא רצה משה לקבל מהם העגלות, כי משה רבינו היה משתוקק שיהיה התיקון השלם מיד ואז לא יצטרכו לעגלות, כי יהיה כל המשכן פורח באויר ונושא את עצמו, ועל כן לא רצה לקבל העגלות, עד שנאמרה לו מפי הגבורה קח מאתם, כי עדיין אינם ראויים להמשיך בחינת קדושה כזאת בכל המשכן. (דברי יואל)].
[עד כאן ממה שאמרתי בפרשת נשא].

פה

[והיוצא מזה כי בחינת המשכן וכליו תלוי במצב הדור וכח הקדושה שלהם, כי בזמן שהם ראויין אזי כל המשכן וכליו הם בבחינת נושא את עצמו ואינם מן המדה, וכמו שיהיה לעתיד לבא. ובזמן שאינם ראויים אז אין כל הכלים והמשכן בבחינה זו רק הארון בלבד, ולכן הוצרכו אז להעגלות].

פו

איבערדעם איז רעכט איז פאַרענטפערט אַלע סתירות [שבין סדר האמירה והמעשה בדברי הקב"ה ומשה ובצלאל (קושיא כב-כד) וכדלקמן].

פז

הקדמה לישוב קושיא כב

ממה שאמרתי בס"ג פרשת כי תשא

אף לדעת הוזהר ובעלי התוספות שפרשת תרומה נאמרה קודם חטא העגל, הם מודים שפרשת תצוה ותחלת תשא כבר נאמרה לאחר חטא העגל

[והוא בשנקדים עוד מה שאמרתי להשוות הדיעות בענין מתי נאמרו הפרשיות דציווי מלאכת המשכן, וביארתי דפרשת] וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה איז געזאָגט געוואָרן פאַר'ן חטא העגל שוין, - דאָס האָב איך שוין געזאָגט יענע וואָך, געשמעסט [דערפון], פאַר צוויי וואָכן [צוריק, בס"ג כי תשא תשכ"ז]¹⁷, - [ווי] ס'שטייט אין זוהר הקדוש אַזוי (ויקהל קצה). און די בעלי התוספות זאָגן אַזוי (ריש פרשת תרומה).

אמר, עד שבגלגל וכו'. תני בשם רבי מאיר, עד עכשיו הן העגלות והפרות קיימות, ולא הוממו ולא הזקינו ולא הטריפו ולא נשכרו. והלא דברים קל וחומר, מה אם העגלות שנדבקו במלאכת אוהל מועד ניתן להם הוויה עד שיהיו קיימות לעולם, ישראל שהם דבוקים בהקב"ה על אחת כמה וכמה, שנאמר (ותחתן ד, ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם וגו'.

¹⁷ וז"ל רבינו שם בהקושיות (קושיא ו): רש"י שטעלט זיך אויף דעם פסוק וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כָּכֶלֶתוֹ, זאָגט רש"י אין מוקדם ומאוחר בתורה, די [ציווי] מעשה מלאכת המשכן איז געווען נאָכן חטא העגל, און אין פסוק שטייט עס פריער פאַרן חטא העגל, [אלא] אין מוקדם ומאוחר בתורה. - איז דאָרט אַריינגעצייכט אין רש"י אַן הג"ה, פאַרוואָס זאָגט דאָס רש"י, ער פּרעגט אַ קשיא ס'קען דאָך זיין ס'איז [כל הפרשיות] כסדרן, אין הכי נמי פאַר אידן האָט משה רבינו טאָקע געזאָגט נאָכן חטא העגל, נאָר דער בורא כל עולמים האָט אים [משה] געזאָגט אין די מ' יום ווען ער איז געווען אויבן איידער מ'האָט געמאַכט דאָס עגל [די פרשת] וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה, [והכל] כסדרן אַזוי ווי ס'שטייט [בתורה]. און אין זוהר הקדוש שטייט אַזוי אַרויס וכו', און די בעלי תוספות זאָגט אויך אַזוי אַרויס בפירוש וכו', ממילא וואָס דאָרף איך עפעס זאָגן אין מוקדם ומאוחר בתורה וכו'.

וז"ל רבינו שם בהתירושים: די רש"י וואָס רש"י זאָגט אין מוקדם ומאוחר בתורה, לפי זה איז דברים ברורים. [שהר"ן די בעלי תוספות אליין זאָגט, כאָטשיג ער האָט געהאַט די שיטה אַז ויקחו לי תרומה האָט מען

אָבער דערנאָך, פון [פרשת] תצוה אָן, און [פרשת] כי תשא [אף בתחלתו], איז שוין געווען נאָכ'ן חטא העגל.

[שהרי על כרחך צריך לומר כן אפילו לדעת הזוהר ובעלי התוספות, שהרי גם בזוהר עצמו (פינחס דף רמו.) מבואר דיען שאמר משה בפרשת כי תשא (לב, לב) וְאֵם אֵין מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ, על כן לא נזכר שמו של משה בכפרה אחת שהוא פרשת תצוה, וכן מבואר גם בדברי בעלי התוספות עצמן (תשא שם), ומזה מוכח דאף לדעת הזוהר שפרשת תרומה נאמרה קודם חטא העגל, מ"מ פרשת תצוה כבר נאמרה לאחר חטא העגל].

[ובזה יישבתי דברי רש"י בפרשת כי תשא (לא, יח) שכתב דאין מוקדם ומאוחר בתורה, דמעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, והקשו עליו (בהג"ה שנדפס בחומשים) דלמה הוצרך לומר דאין מוקדם ומאוחר, והלא שפיר יכולין לומר דכל הפרשיות הם כסדרן, והציווי היה קודם העגל, ומעשה הבנין היה לאחר העגל, וכדברי הזוהר. אבל להנ"ל ניחא, דלעולם על פרשת תרומה שפיר יכולין לומר כן, וגם רש"י יוכל להודות בזה, אבל פרשת תצוה בעל כרחך שהיה לאחר העגל גם להזוהר ובעלי התוספות, ונמצא שסוף סוף הפרשיות הם שלא כסדרן, ושפיר הוצרך רש"י לומר דאין מוקדם ומאוחר בתורה]. [עד כאן ממה שאמרתי בס"ג פרשת כי תשא].

פח

ונמצא כי היה ב' אופני ציוויים למלאכת המשכן, אחת קודם חטא העגל ואחת לאחר חטא העגל [ולפי זה נמצא כין] פאר'ן חטא העגל האט מען אויך געהייסן מאַכן אַ משכן [בפרשת תרומה, אָבער] אויף אַן אַנדערע בחינה.

און נאָכ'ן חטא העגל איז עס שוין אויף אַזאַ בחינה געווען, ס'איז שוין עתיד ליחבר, ס'איז שוין גאָרנישט 'דעס' [=די זעלבע] געווען.

געזאָגט אין די מ' יום, זאָגט די בעלי תוספות פאַרוואָס אין די גאַנצע תורה אין יעדע פרשה, ס'איז נישט אַ פרשה ס'זאָל נישט זיין [נזכר שמו של] משה רבינו וכו', און פונקט אין וְאִתָּה תִּצְוֶה נִשְׁט, זאָגט ער, ווייל קללת חכם אפילו על תנאי [היא באה], ווייל ער האָט געזאָגט מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתִבָּתָהּ, איז עס מקוים געוואָרן [במה שלא נזכר בפרשת תצוה], 'עפעס' מוז עס מקוים ווערן, כאָטשיג ער האָט געמיינט לטובת ישראל און אַלדינגס, איבערדעם אין וְאִתָּה תִּצְוֶה שטייט ער נישט, אזוי זאָגט די בעלי התוספות. און דעם שטייט אַרויס אין זוהר הקדוש אויך [אין] פרשת פינחס (דף רמו.), ער זאָגט מ'זאָל זיך היטן פון 'קללות' לא עלינו, [ווייל] אפילו משה רבינו ווייל ער האָט אַ זאָג געגעבן דעם וואָרט מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתִבָּתָהּ, ווייל ער האָט דאָס אַ זאָג געגעבן, האָט עס געמזשט מקוים ווערן אין איין פרשה, אזוי זאָגט דער זוהר הקדוש.

לפי זה ווען איך זאָל נישט זאָגן אין מוקדם ומאוחר בתורה, קען דאָך דאָס נישט זיין. וואָרן דער מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ איז דאָך שוין געווען נאָכ'ן חטא העגל, און אז איך וועל זאָגן אז די 'גאַנצע' ציווי מלאכת המשכן איז געווען פאַרן חטא העגל, איז דאָך דער וְאִתָּה תִּצְוֶה אויך געווען פאַרן חטא העגל, נו קען דאָך נישט אז דורך דעם מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ איז ער אויסגעמעקט געוואָרן אין תצוה, מ'האט דאָך נאָכנישט געהאַט געזאָגט וְאִתָּה תִּצְוֶה, ס'קען דאָך נישט זיין. אלא מאי מוז דאָך זיין אז דער וְאִתָּה תִּצְוֶה איז געווען דערנאָך, זעט אויס דאָס איז זיכער, [אם כן] האָלט דאָך טאַקע דער זוהר הקדוש [אַליין אויך אזוי, כאָטשיג ער זאָגט וְיִקְחֻ לִּי תְרוּמָה איז געווען פריער, אָבער וְאִתָּה תִּצְוֶה איז געווען דערנאָך. און די בעלי התוספות מוז אויך אזוי האַלטן. קומט דאָך אויס, מוז דאָך יעדער אַנקומען צו אין מוקדם ומאוחר בתורה, [ממילא] איז קיין שום קשיא נישט אויף רש"י].

קאָן זיין רש"י האָט געלערנט, ער האָט נאָכנישט געהאַט דעם זוהר, אז איך זע דער וְאִתָּה תִּצְוֶה איז געווען פריער, מסתמא איז די 'גאַנצע זאך' געווען פריער [ונאף פרשת תרומה]. - אָבער אפילו איך וועל זאָגן אז ניין, [אלא] רש"י סובר כהזוהר גם בהא דפרשת תרומה נאמרה קודם העגל], איז אויך נישט קיין קשיא, [שהרי] רש"י זאָגט דאָך נישט "כל" מלאכת המשכן איז געווען פריער, א 'ט״ל פון מלאכת המשכן [אם היה הציווי לאחר העגל] איז אויך שוין גענוג [לומר דאין מוקדם ומאוחר בתורה], 'אין' מלאכת המשכן. והראיה, [דהציווי מלאכת המשכן שבפרשת] וְאִתָּה תִּצְוֶה בְּשֵׁם בְּצִלָּל בֶּן אוּרִי (תשא לא, ב) דאָס איז דאָך שוין געווען נאָך תצוה, דאָס איז שוין אין כי תשא וכו', און אין וְאִתָּה תִּצְוֶה אַליין איז דאָך דאָ אַ גרויס חלק נאָך פון די כלי המשכן, פון חושן ואפוד, פון די בגדים [ומכח הקטורת], דאָס קער נאָך אַלעס צום מלאכת המשכן. רש"י זאָגט, 'אין' מלאכת המשכן אַמאָל [=בכל אופן] זעט מען איז געווען אַמאָל אַ גרויס חלק [שהציווי היה לאחר העגל], רש"י זאָגט נישט "כל" מלאכת המשכן, [וממילא על אותו חלק] מוז איך אַנקומען צו אין מוקדם ומאוחר בתורה. איז רש"י זייער געווען 'לכל הדיעות', איז נישט קשה גאָרנישט. - [ויעיין זה ביטול יואל תש"א (עמוד רפו קשיא ר, ו' ועמוד רצו ד"ה ועתה נבוא לבאר, וד"ה א)].

פט

ישוב קושיא בב

והציווי שקודם חטא העגל נאמרה באופן שיהיה כל המשכן פורח באויר ונושא את עצמו, ועל כן נאמרו כל הכלים תחלה ואחר כך המשכן, אבל בהציווי שאחר חטא העגל נאמרה המשכן תחלה ואחר כך הכלים

[ולפי זה יש לומר לדרכינו, כי] **פָּאָרִין חטא העגל** איז געווען [כל המשכן ראוי להיות בבחינת] **משכן פורח באויר**, האָט מען אים געמעגט הייסן מאַכן קודם די כלים [תחילה ואח"כ המשכן, ווייל] 'אַלעס' איז געווען פורח באויר, אַלע כלים, האָט מען נישט מורא געהאַט פֿאַר גאַרנישט, [ואדרבה אין כבודם בכך להכיין להם מקום מתחילה, ולכן בפרשת תרומה אמר לו הקב"ה כל הכלים תחלה, ואח"כ היריעות והקרשים].

[ולכן] ער איז גערעכט געווען [משה רבינו, במה שרצה שבצאל יעשה הכלים תחלה, וכדלקמן] (אות צג).

[אמנם] **נֶאֱכַן חטא העגל** [בפרשת תשא ופרשת ויקהל] האָט שוין דער בורא כל עולמים געזאָגט אַנדערש [לעשות המשכן תחלה], דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט אַז ס'וועט אַמאָל אַזוי זיין [לעתיד לבוא שכל הכלים יהיו בבחינת נושא את עצמו. אבל כעת צריכים לעשות המשכן תחילה, כמו שעשה בצלאל].

צ

והציווי דפרשת תרומה אף שלא נתקיימה לבסוף, אבל בכך זה יזכו לעתיד לחזור למדרגה זו להיות כל המשכן נושא את עצמו, וכדברי האור החיים הק' בפרשת ויחי דכל מעלה שהיו ראויין לה מתחלה עתיד לחזור להם לעתיד לבא, משום הק' כללא דמעלין בקודש ולא מורידין

[ואתי שפיר מה שבפרשת תרומה נאמר הכלים תחילה אף שלבסוף לא נתקיימה כן, כי על ידי ציווי דפרשת תרומה שמצינו שהמשכן היה ראוי להיות כן בתחלה, ע"ז יוכלו לחזור לעתיד למדרגה ההוא].
[וויין] ס'שטייט, דער אור החיים הקדוש זאָגט אין פרשת ויחי (מט, כח), [שאמר יעקב] (שם, ג) **רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה** [וגו'] פָּחוּ פָּמִים אֶל תוֹתֵר. ולאחר הברכות כתיב] (שם, כח) **אִישׁ אֲשֶׁר כְּבָרְכָתוֹ** [ברך אתם, דמשמע שבירך את כולם, וקשה לגבי ראובן] וואָס האָט ער אים געבענטשט?, ער האָט דאָך אים געזאָגט אַז ניין [אל תותר, שניטלה ממנו הבכורה והגדולה].
זאָגט ער [האור החיים הקדוש], ווייל דעס אַז ער האָט געזאָגט **בְּכֹרִי אֶתָּה**, איז 'שוין' אַ ברכה. וואָרן דער כלל איז מעלין בקודש ולא מורידין, [וממילא] אַז ער האָט 'אַמאָל' [געהאַט] באַקומען די קדושה פון "בכור", וועט דאָס מוזן צוריק קומען, [ולכן] 'לעתיד' וועט [דאָס] צוריק קומען, די 'לויים' וועלן אויך בלייבן [לשרת בעבודה לעתיד] אָבער די "בכורים" וועלן צוריק קומען [להיותם גם כן כשרים לעבודה, ווייל] דאָס קער צו די בחינה פון מעלין בקודש ולא מורידין, ס'מוז אַמאָל צוריק קומען [כל מעלה שהיו ראויין לה מתחילה].

[עד כאן דברי האור החיים הקדוש].

צא

[והכי נמי במדרגת המשכן], אַז דער בורא כל עולמים האָט אַזוי געזאָגט [בפרשת 'תרומה', לעשות הכלים תחילה, יען כי היה ראוי כל המשכן להיות בבחינת נושא את עצמו, ממילא ע"ז] וועט עס אַמאָל האָבן 'די' קדושה, שפעטער [לעתיד לבא] ווען ס'וועט פֿאַרראַכטן ווערן דער גאַנצער חטא העגל.

[ורק לעת עתה קודם התיקון השלם, איז] **נֶאֱכַן חטא העגל** איז שוין נישטאָ די קדושה, מוז שוין אַזוי זיין [לעשות המשכן תחלה ואח"כ כלים].

צב

[ובכל זה מיושב שפיר קושיא כב, למה בפרשת תרומה אמר הקב"ה הכלים תחילה, ובפרשת תשא ובפרשת ויקהל אמר המשכן תחילה. לפי שבפרשת תרומה מיירי לפי המדרגה של קודם חטא העגל, ומאמר זה יתקיים לעתיד לבא לאחר תיקון השלם, ובפרשת תשא ופרשת ויקהל מיירי מן המדרגה שלאחר חטא העגל קודם תיקון השלם].

צג

ישוב קושיא כג

משה רבינו מחמת שהשתוקק שבימיו כבר יהיה עולם התיקון, על כן אמר לבצלאל כפי סדר הציווי שבפרשת תרומה לעשות הכלים תחילה, כי היה מצפה אולי ויכל בצלאל בקדושתו שהוא מתוקן לבנין המשכן מששת ימי בראשית, להעלות כל המשכן על מדרגת נושא את עצמו

און משה רבינו האָט דאָך משתוקק געווען ס'זאָל [בימיו שוין] זיין דער רעכטער תיקון [=תיקון השלם], ער האָט דאָך געוואָלט נאָך גיין קיין ארץ ישראל, און ווען ער העט גיווען געגאַנגען העט דאָך גיווען געווען דער עולם התיקון^{ל"ח}.

[ולכן] האָט ער געוואָלט דערציילן בצלאל'ן [סדר הציווי של פרשת תרומה, כי חשב] 'אפשר אפשר' וועסט דו האָרעווען [להעלות המשכן למדרגה הקודמת].

[שהרי בצלאל] ער איז דאָך געווען מששת ימי בראשית איז ער דאָך געווען אָנגעגרייט צו דער מלאכה פונעם משכן, מ'האָט דאָך אים געוויזן [למשה רבינו שנכתב כן] אין ספר דאדם קדמאה, - דער מדרש זאָגט דאָך אַזוי^{ל"ט}, - מששת ימי בראשית [כבר הוכן אז] דאָס האָט גיקערט צו אים, משה רבינו ער האָט געוואָלט מאַכן [המשכן], האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט דאָס איז נישט פאַר דיר, דאָס קער צו בצלאל'ן.

[וממילא] אַז דאָס קער צו אים [בצלאל], האָט ער גערעכנט [משה רבינו דלכן] איז ער [בצלאל] מער מסוגל, אפשר מיט זיין קדושה וועט ער דאָס 'אויסאַרבעטן' אַז ס'זאָל זיין צוריק אַזוי ווי כמאמרם [שנאמרו בציווי דפרשת תרומה], אַזוי ווי דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט 'פריער' [בפרשת תרומה, ולא כמו שאמר אחר כך בפרשת כי תשא]^נ.

^{ל"ח} כמבואר בדברי רבינו ובכמה ספרים הק' בדרושים לפרשת ואתחנן.

^{ל"ט} בשמות רבה (מ, ב): קראתי בשם בצלאל אין כתיב כאן, אלא "ראה" קראתי (תשא לא, ב). אתה מוצא, כשעלה משה למרום הראה לו הקב"ה כל כלי המשכן, ואמר לו כך וכך עשה, ועשית מנורת (תרומה כה, לא), ועשית שלחן (שם, כג), ועשית מזבח (תצוה ל, א), כך כל מעשה המשכן. בא משה לירד, סבור שהוא עושה אותו, קרא לו הקב"ה ואמר לו, משה מלך עשיתך, אין דרך המלך לעשות דבר אלא גזרו ואחרים עושים, אף אתה אין לך רשות לעשות דבר אלא אמור להם והם עושין. ולא אמר לו למי יאמר. אמר משה למי אומר, אמר לו אני מראה לך. ומה עשה הקב"ה, הביא לו ספרו של אדם הראשון והראה לו כל הדורות שהן עתידין לעמוד מבראשית עד תחית המתים, דור ודור ומלכיו, דור ודור ומנהיגיו, דור ודור ונביאיו, אמר לו כל אחד ואחד התקנתיו מאותה שעה, וכן בצלאל מאותה שעה התקנתיו, הרי "ראה" קראתי בשם בצלאל. - [וע"ע בענין ספרא דאדם קדמאה, בדברי יואל (לך עמוד רצו, ויקהל שנט, נשא קל-קלו קמו-קנא)].

^נ ובפרט לפי מה שביאר רבינו בשבוע שלפניו בס"ג ויקהל תשכ"ז, שבצלאל השיג בחינת המקדש דלעתיד, ועשה המשכן וכליו דוגמת בחינת דלעתיד. (ע"פ דברי יואל כאן, שצינו לפרשת ויקהל).

ועיין ענין זה בדברי יואל פרשת ויקהל (עמוד שסח) וז': אמרו חז"ל במסכת ברכות (נה). בצלאל על שם חכמתו נקרא וכו' בצל קל היית וידעת, ואמר רב יהודה אמר רב, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ וכו'. ונראה לומר כי השיג בצלאל בחכמתו בחינת בית המקדש וכליו שלמעלה, ועשה הכל להתא כגוונא דלעילא וכו', ולעתיד נזכה שיבוא אלינו המקדש וכליו דלעילא בעצמם מן השמים כדיאמא בזוה"ק פרשת פינחס, ובצלאל בגודל קדושתו וע"י שעשה את המשכן בגוונא דלעילא עשה הכנה וקנתה הארץ כח רוחני וקדושה נפלאה, שתוכל לסבול את קדושת הבית השלישי מעשה ידי יוצר, כבחינה שכתב הישמח משה (ר"פ תצוה). ולמדריגה זו שיוכל לעשות המשכן בגוונא דלעילא, זכה בצלאל מפני שנכלל שם הקב"ה בשמו, וכמו שאמר לו משה בצל קל היית.

איבערדעם האָט ער אים דערציילט אַז ס'איז דאָ אַזאַ מין זאך, אַז ס'קאָן זיין [מדרגת קדושה כזה] אַז ס'איז אַלע כלים [בבחינת] פורח באויר, אַז אַלעס זאָל זיין פורח באויר, [וממילא] קען איך מאַכן 'פריער' די כלים און 'דערנאָך' דעם משכן.

צד

ישוב קושיא בר

והשיב לו בצלאל שאין הזמן ראוי שיוכל לעשות כן, כיון שהדור עדיין לא מתוקן לקדושה גדולה כזו

בצלאל האָט אים אָבער געזאָגט, ס'איז נישט די צייט, ס'קען נישט זיין, איך קען דאָס נישט 'אהערשטעלן'. כאָטשיג איך בין אויף דעם באַשאַפן געוואָרן, אָבער ס'איז נישט [המצב מוכן לכך], דאָס דור איז נאָכנישט 'מתוקן' דערצו [אז] איך זאָל דאָס קענען טון.

צה

ישוב קושיא בח

ובשהסכים לו משה אמר לו "בְּצֵל" קל הִייתָ, והוא על דרך שמפרש המדרש בפסוק ה' "צלך", דהשפעת השי"ת הוא מתנהג כפי עבודת האדם למטה, ולזה אמר לו כי אתה מבין אל בחינת "הצל" דלעילא, להבין מזה איך הוא מצב הדור למטה

נו אַז ער קען נישט טון, האָט ער אים געזאָגט "בְּצֵל קל" הִייתָ].

[ויובן הכוונה על דרך וואָס] ס'שטייט (תהלים קכא, ה) ה' צִלְךָ, זאָגט דער מדרש^{מא}, אַזוי ווי דער "צל" טוט וואָס דער מענטש טוט, אַזוי די 'השפעה' פון בורא כל עולמים קומט לויט די 'עבודה' פונעם מענטש, [וועל זע נאמרא] ה' צִלְךָ, אַזוי ווי דער "צל", אַזוי שטייט אין מדרש.

צו

אין די ספרי תלמידי בעל שם טוב ברענגען זיי אַז דער בעל שם טוב איז געווען מרגלא בפומיה דאָס^{מב}, [און] זיי ברענגען עס גאָר אַסאָך [תלמידים בשם] פונעם בעל שם טוב אַליין [שהוא המקור]^{מג}, זעט אויס ווייל ס'איז געווען מרגלא בפומיה [על כן הביאו זאת בשמו]^{מז}. אָבער דאָס איז אַ מדרש.

ואפשר שזאת כוונת מאמר משה רבינו ע"ה לישראל (ויקהל לה, ל) רָאוּ קָרָא ה' "בְּשֵׁם" בְּצִלְאֵל, ר"ל שצירף הקב"ה שם "קל" בשם בצלאל, וזהו להורות כי נתן לו השי"ת יתרון החכמה והמדע לעשות את המשכן בדוגמא דלעילא דוגמת המקדש העתידי, כי לפי ששמו מקושר בשמו יתברך, נשפע לו מחכמה עליונה שיוכל לעשות המשכן כגוונא דלעילא, באשר כל מה שמקושר בשמו יתברך הוא נצחי, וע"כ נקרא מקדש העתידי מקדש ה' (בשלח טו, יז), באשר הוא נצחי. ועל כן אמר להו משה לישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל, כי הוא הראוי ומוכן להוריד בחינת הקדושה דלעתיד, כי קרא ה' שמו בשם בצלאל, וזה לאות כי ראוי הוא לכך, כי כל דבר שמצורף בו שמו של הקב"ה הוא נצחי. ולעתיד יעמוד בצלאל עם משה רבינו ע"ה, והפעולה הרוחנית בהורדת קדושת המקדש תיעשה על ידו, כי הוא מוכן לכך מאז בריאת העולם.

^{מא} הובא בשל"ה הקדוש (שער הגדול, אות שו) בשם מדרש (והוא נמצא בספר "וזהויר" שבו מדרשים מכתבי יד שי"ל בשנת תל"ג, משפטים דף מג.), וז"ל השל"ה: וכמו שאמר במדרש, מהו ה' צלך, כצלך, מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוכרות אף הוא נותן לך כך, אף הקדוש ברוך הוא ה' צלך, כשם שאתה הורה עמו הורה עליו. ובהתעוררות התחתון מתעורר העליון, וזה מצד מעלה ורוממות גדול שיש לתחתון, שהוא יהיה סבה לעורר העליון. - ונכלשון הזה בשם המדרש הובא גם בספה"ק עבודת הקודש לר"מ בן גבאי (ח"ב, פט"ז), וכן הוא בכמה ספרים.

^{מב} וכמו שכתב הקדושת לוי בפרשת נשא (ד"ה וידבר ה') וז"ל: דהנה הבעל שם טוב היה מוכיח תמיד את העולם בזה הפסוק ה' צלך, דהיינו כמו שהצל עושה מה שאדם עושה, כך הבורא ברוך הוא כביכול עושה מה שאדם עושה, ולכן צריך האדם לעשות מצות וליתן צדקה ולרחם על העניים, כדי שיעשה הבורא ברוך הוא גם כן עמו טובות.

^{מג} עיין בקדושת לוי עצמו (דרושי חנוכה, ד"ה בגמרא כל הנביאים) וז"ל: וכמו ששמעתי מהבעל שם טוב על פסוק ה' צלך, כמו שהבעל חי עומד אצל הצל הנה כפי תנועותיו כן מתנועע צל, כן כביכול ברוך הוא וברוך שמו כפי

צו

איבערדעם האָט ער אים געזאָגט [משה לבצלאל, "בְּצַל קל" היית], דו ביסט אַ מִבֵּין, דו ווייסט וויאָזוי די 'השפעה' קומט מן השמים, וויאָזוי דער "צל" איז פון ה' צלך, דו זעסט דעם ה' צִלְךָ, [לויט] דעם וואָס דו זעסט די 'עבודה' [ומצב של הדור למטה, ועל כן מזה הַבְנָת שעדיין אין הדור ראוי להשפעת בחינת הקדושה דלעתיד].

צח

ישוב קושיא בה

ולכן הוכיח לו בצלאל מענין "מנהג העולם", כי רמז לו בזה דלפי הנהגת ומצב העולם עדיין אינם במדרגה זו לעשות הכלים תחילה, אלא צריך לבנות המשכן תחלה ואח"כ הכלים

איבערדעם האָט ער גע'טענה'ט [פון] "בנוהג שבעולם", איך מוז אָנקוקן וויאָזוי די 'וועלט' פירט זיך, לויט ווי די וועלט זעט אויס - האָט ער מרמז געווען אין דעם - איז עס נאָכנישט די צייט פון 'דער' קדושה. אַז ער האָט געזען "מנהגי העולם" [אז] ס'איז נאָכנישט קיין שלימות [וועולם התיקון], ממילא מוז עס נאָך זיין 'אָזוי ווי די וועלט טוט', אַז קודם בויעט מען אַ הויז און דערנאָך כלים, [ווייל] איך וועל נישט האָבן וואו אַריינצוגעבן.

ער האָט מרמז געווען, ליגט אין דעם אויכעט [הסיבה לזה, כי] פון לויטן נוהג שבעולם האָט ער דאָס מכוון געווען [שצריך לעשות המשכן תחילה].

צט

סיום ישוב קושיא בו - ביאור דברי משה ובצלאל לפי 'המדרש'

מה שאמרו במדרש שמשה אמר גם על הארון, לעשות המשכן ואח"כ "הארון",

היינו כי מתחלה חשב דכיון שאין הדור ראוי למדרגה זו א"כ שמא גם הארון לא יהיה במדרגת נושא את עצמו

האָט ער [משה רבינו] אים געזאָגט דו ווייסט [גוט], נו אַז דו ווייסט זאָל זיין אָזוי.

האָט ער [משה] גערעכנט [בתחילה] ער קען שוין נישט דעם ארון אויך נישט מאַכן, האָט ער דאָך מורא געהאַט פאַר דעם ארון [שיהיה הארון בלא בית. ובזה א"ש לשון 'המדרש' שמשה רבינו אמר לו תחילה משאנו עושים את "המשכן" אנו עושין "הארון" ^{מה}].

ק

ועל זה השיב לו בצלאל, כי "בהארון" שיש בו מעלת "כח התורה", שפיר יוכל הוא בכחו להעלותו למדרגה זו

האָט ער [בצלאל] געזאָגט ניין, דעם "ארון" יא, אַזויפיל כח איז דאָ.

דער "כח התורה" וואָס ס'ליגט אין ארון, דער כח התורה וועט מסייע זיין, דער כח [של בצלאל המתוקן לכן] העלפט [צו] ווען ס'קומט צו [דערצו] דער תורה הקדושה.

מעשים של אדם התחתון כמו כן עושה עמו מלעילא כביכול, דהיינו אם יתנהג אדם עם חבריו במדת החסד כן מתנהג עמו השם יתברך כביכול. לכן מה מאוד היה ראוי להתנהג במדת החסד תמיד, כדי שימשיך עליו גם כן מדת החסד ואז ייטב לו, עכ"ל. - ובקדושת לוי בפרשת בשלח (ד"ה או יבואר או ישיר) כתב זאת בשם הבעש"ט, ולהלן שם (ד"ה במדרש או ישיר) כתב זאת הוא עצמו בשם המדרש. וכאן בפרשת פקודי (ד"ה או יבואר ובצלאל) כתב כן בשם המדרש. ובדרושי פורים כתב בזה"ל, דהנה ידוע מדברי הבעל שם טוב ומן המדרש על פסוק ה' צלך כו'. - וכן בספה"ק יסוד העבודה (ח"ב, סוף מכתב נו) הביאו בשם מאמר הבעש"ט, ובשאר מקומות הביאו הוא עצמו בשם המדרש. וע"פ בבעל שם טוב עה"ת (קדושים אות כא-כג) שכן מובא בשמו באוצר החיים (קדושים) מבשר צדק (פינחס) ויחל משה (תהלים קכ"א).

^{מה} והוא דוגמת מה שמצינו במשנה דאבות (ד, יט) שמואל הקטן אומר בנפל אויבך אל תשמוח ובקשלו אל יגל לך, פן יראה ה' וירע בעיניו והשיב מעליי אפו. ובאמת הוא פסוק מפורש במשלי (כד, יז-יח), וכתב הרמב"ם ז"ל בפירושו המשניות, דאע"פ ששלמה המלך אמר זאת, מ"מ התנא הזה היה רגיל תמיד להוכיח על מדה זו על כן הזכירה בשמו (דברי יואל, בפרשתן עמוד תטז).

^{מה} וכן אתי שפיר לשון 'הגמרא', מה שמשה אמר לבצלאל לעשות משכן "ארון" וכלים.

דעם "ארון" וועל איך קענען נאָך אויסאַרבעטן [שיעלה למדריגה של נושא את עצמו. ואתי שפיר דברי 'המדרש' שהשיב לו בצלאל אין כבודה של 'תורה' בכך, אלא משאנו עושין "הארון" אנו עושין "המשכן"].

קא

רמז הכתוב "וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֶן, מִלִּשׁוֹן תִּיקוֹן

שבצלאל בכח קדושתו בצירוף קדושת התורה שבארון, העלה את הארון בתיקון השלם להיות במדריגת נושא את עצמו [ובזה יש לפרש דברי המדרש שמסיים דלפיכך זכה בצלאל שיקרא הארון על שמו שנאמר ויעש בצלאל את הארון. והיינו דנרמז זאת בלשון הכתוב, וואָס] ס'שטייט "וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֶן, עַר הָאֵט אִים "אויס־געאַרבעט", [כי לשון] 'עשיה' [הוא] לשון תיקון, [כדכתיב] (תצא כא, יב) וַיַּעֲשֶׂתָּהּ אֶת צִפְרָנֶיהָ, לשון תיקון¹⁰. [והכתוב רמז בזה] אַז אויפֿן ארון האָט ער יאָ געגעבן דעם רעכטן 'תיקון' השלם, "וַיַּעַשׂ" זאָגט ער דאָ [על שמו של בצלאל. והיינו כי תיקונו של הארון יותר משאר הכלים, זה היה על ידי 'בצלאל']].

קב

איבערדעם איז דאָס מרומז אין דעם, אַז ס'איז געקומען צום ארון האָט ער געזאָגט דעם "ארון" וועל איך יאָ מאַכן פריערער [קודם להמשכן], דער ארון וועט קענען זיין נושא את נושאו, קען פורח זיין באויר, דאָרף מען נישט וואַרטן [עד שיעשו לו בית]. איבערדעם איז דאָס ביידע אמת [דברי הגמרא ודברי המדרשים]. ממילא ליגט דאָס אין דעם [שנרמז זאת בפסוק וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל].

קג

ביאור לשון הגמרא ברכות, משכן "ארון" וכלים

תיכף אחר חטא העגל, נחלש כח הקדושה עד שגם הארון לא היה ראוי לזה, וכמו שגם בהציווי דפרשת תשא ויקהל נאמר הארון ואח"כ המשכן, אלא שאח"כ ע"י התשובה שעשו ישראל על זה ובכח נדבת המשכן שהיה כפרה על חטא העגל, ע"ז פעל בצלאל שעב"פ הארון יחזור למדריגת נושא את עצמו [ומה שיוקשה עוד מדברי הגמרא ברכות, שאמר בצלאל שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן "ארון" וכלים, והרי שרצה בצלאל לעשות הכנת מקום גם לארון. נראה לומר, כי לאחר חטא העגל מיד, נחלש כח הקדושה, וגם בארון לא יכלו להמשיך כח קדושה כזו שיהיה פורח באויר ונושא את עצמו, ובאמת היה גם ציווי הבורא יתברך כן לאחר חטא העגל, דבפרשת תשא ובפרשת ויקהל כתיב לעשות האהל מועד ואח"כ הארון, וכמבואר גם בהמדרש הנ"ל שאמר משה רבינו ע"ה משאנו עושים את המשכן אנו עושים את הארון. אלא שאחר כך פעל בצלאל על ידי כח התשובה שעשו ישראל על חטא העגל, וגם ע"י נדבת המשכן שהיה להם לכפרה על חטא העגל, כמו שאמר ז"ל (ירושלמי שקלים פ"א, ה"ב) יבוא זהב ויכפר על זהב, ובצלאל שהיה מקבל הנדבה מישראל ראה התלהבות ישראל בנדבת המשכן לעשות מקום להשראת השכינה, וע"כ בצירוף כח התורה שבארון היה יכול להמשיך על "הארון" בחינת קדושה דלעתיד שלא יצטרך להכין לו מקום. וזה שאמרו במדרש שאמר בצלאל אין כבודה של תורה להכין לו מקום וא"צ לכך, אבל מיד אחר חטא העגל חשב גם בצלאל שגם הארון יצטרך להכנת מקום ולא יוכלו להמשיך עליו קדושת העתיד, וזה שאמרו בגמרא ברכות שאמר בצלאל שמא צריך להקדים המשכן לארון ולכלים. (דברי יואל)¹²].

¹⁰ כמו שמפרש רש"י בפרשת בראשית (א, ז) בפסוק ויעש אלקים את הרקיע, וז"ל: 'תקנו' על עמדו, והיא 'עשייתו', כמו 'ויעשתה' את צפרינה.

¹² כפי הנראה ההוספה שבדברי יואל הוא מדברי רבינו ממה שאמר להכותבים במשך השבוע כשעבר על הכתבים. [וואוי לציין מה ששמענו מפי עד ראהי הרה"ח ר' ישראל אביגדור סאמעט שליט"א מעיר מאנטריאל, שהיה נוכח שם בשעת מעשה, כי לאחר שגמר רבינו דרוש זה של ס"ג פרשת פקודי (שקלים) תשכ"ז, שאל ממנו הגה"צ

קד

ובזה מיושבים כל הסתירות והחילוקים שבענין זה, ע"י קוטב אחד שהכל תלוי לפי מדרגת הדור ומצב הזמן

[וממילא לדרכנו] איז פאַרענטפערט די אַלע סתירות [בין הגמרא והמדרשים, און] דעם וואָס דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [פעם כך ופעם כך] און ער [משה] האָט געזאָגט פאַרקערט [ויבאלאט טען נגדו], דאָס איז אַלעס איז אַ מקור און אַ שורש אחד, שהיה תלוי הכל במדרגת הדור וכפי כחם להמשיך קדושת המשכן וכליו, ס'איז אַלעס אמת ויציב, דאָס האָט געזאָגט איין בורא כל עולמים [הן סדר זה והן סדר זה, כי כולם אמתיים, ותלוי לפי ערך הדור ומצב הזמן].

קסג

ברכת הקודש

[והנה] באחד באדר^{מח} - [כמו שאמרו בגמרא] [מגילה ו.] מיסמך 'גאולה לגאולה' [עדיף] - הייבן זיך אָן די ימי הגאולה, הייבן זיך אָן די חדשי הגאולה [שהם אדר וניסן]^{מט}.

ירחם ה' על ישראֵל, על עַמּוֹ וְעַל אֶרְצוֹ.
מ'זאָל במהרה זוכה זיין ס'זאָל זיין אור פֿניך עֲלֵינוּ אֲדוֹן נֶשֶׁא.
דער בורא כל עולמים זאָל דערלייכטן אידישע אויגן מיט אידישע הערצער.
מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל מיר זען נְגִילָה וְנִשְׁמָתָה פִּישׁוּעָתוֹ.
מ'זאָל געהאָלפן ווערן במהרה מיט אַ גאולה שלימה ואמיתית.
מ'זאָל זוכה זיין צו זען ישועת ישראל. בהתרוממות קרן התורה וישראל,
ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

ממאנטעווידעא זצ"ל איז דברים שלא הבין בהדרוש, ורבינו הסביר לו בפנים מסבירות ויישב לו כל הקושיות למשך כמה מינוטין, עוד קודם ברכת המזון. ובתוך הדברים התנצל רבינו לפניו, כי לא יוכל להסביר כל דבר בכל פרטיו כדי שלא להטריח על הציבור יותר מדאי, שאף בלא זה נמשך הדרוש לזמן ארוך. - ולפי זה יתכן מאוד (בדרך השערה ומסתברא) שעל ענין זה היתה שאלת הגה"צ הנ"ל, ושלכן צוה רבינו אח"כ להכותבים להשלים ענין זה בדברי יואל].

^{מח} באותו מוצאי שבת חל ליל א' דראש חודש אדר שני.

^{מט} ענין זה נזכר במילואו כמה פעמים בדברי רבינו שנאמרו בחודש אדר. - וזה לש"ק בס"ג שקלים תשי"ט (לשון קדשו אות צא): איבערדעם זענען די חדשים, די חדשי אדר וניסן, [זענען] די ימי הגאולה, די חדשי הגאולה. אַזווייז די גמרא זאָגט (מגילה ו.) 'גאולה לגאולה', מיסמך 'גאולה לגאולה' עדיף, איבערדעם איז [אין] אדר שני דער פורים, [שהוא אדר הסמוך לניסן], ווייל מיסמך 'גאולה לגאולה' עדיף, איבערדעם איז נישט אדר ראשון [דער פורים]. זעט מען דאָך די סמיכות גאולה לגאולה דאָס האָט אַ כח [לעורר הישועה].

